

กรอบแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. กรอบแนวคิดเรื่องวัฒนธรรม (งามพิศ สัตย์สงวน, 2538: 20-24)

ทางด้านมานุษยวิทยาวัฒนธรรม ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรม คือ พฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดจากการเรียนรู้รวมทั้งผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วย นิยามของวัฒนธรรมมีดังต่อไปนี้

Edward Tylor กล่าวว่า วัฒนธรรมคือสิ่งทั้งหมดที่มีลักษณะซับซ้อน ซึ่งรวมความคิด ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณีและความสามารถอื่น ๆ รวมทั้งอุปนิสัยต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้มา โดยการเรียนรู้ จากการเป็นสมาชิกของสังคม Kluckhorn และ Kelly นิยามว่า วัฒนธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างมา เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต อาจเป็นสิ่งที่มียุทธผลหรือไม่มียุทธผลในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติหรือพฤติกรรมของมนุษย์

White กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ การจัดระเบียบของปรากฏการณ์ต่าง ๆ เป็นแบบแผน พฤติกรรมต่าง ๆ หรือ เป็นการจัดระเบียบความคิดต่าง ๆ เช่น ความเชื่อ ความรู้ ทัศนคติการจัดระเบียบนี้ ขึ้นอยู่กับระบบสัญลักษณ์ที่ทำให้วัฒนธรรมมีการถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง

Coon นิยามว่า วัฒนธรรม คือ ผลรวมทั้งหมดของวิธีการต่าง ๆ ที่ทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ได้ และมีการถ่ายทอด จากคนรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งด้วยการเรียนรู้

Edward Sapir นิยาม วัฒนธรรม ว่าเป็นมรดกของสังคม

Radcliff Brown นิยามวัฒนธรรมว่าเป็นชุดหนึ่งของกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่คนปฏิบัติตาม

Steward นิยามว่า วัฒนธรรมวิธีการและหนทางต่าง ๆ ที่มนุษย์ใช้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ช่วยแก้ปัญหาพื้นฐานและตอบสนองความต้องการของมนุษย์

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ เมื่อคนเราถือกำเนิดขึ้นมาในวัฒนธรรมใดก็ตามเรามีความจำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วยและสามารถอธิบายได้ว่า การที่คนเรามีพฤติกรรมแตกต่างกันไป เป็นเพราะมีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม การเรียนรู้มีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น แบบไม่เป็นทางการจะผ่านสื่อกลางเช่น พ่อ

แม่ ครอบครัว แบบเป็นทางการเช่น การเรียนรู้ในโรงเรียน สิ่งที่เราต้องเรียนรู้คือภาษา ค่านิยม ตลอดจนแบบแผนในการดำรงชีวิตเพื่อเรียนรู้ว่าจะปฏิบัติตนอย่างไรในสังคม

การกระทำทางสังคมที่เกิดขึ้นมาจากการเรียนรู้ ที่มีการถ่ายทอดทางสังคมที่มีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งนั้น เรียกว่า การขัดเกลาทางสังคม(Socialization) หรือเรียกว่า การรับวัฒนธรรมเข้ามายังตัวเรา(Enculturation) สาเหตุที่ทำให้มนุษย์มีการเรียนรู้และสืบทอดนั้น มาจากการที่มนุษย์มีสมองอันซับซ้อนและมีสติปัญญา ที่แตกต่างจากสัตว์ และมีความสามารถในการใช้ภาษา

วัฒนธรรม มีลักษณะของความเป็นแบบแผนทางพฤติกรรมจะเห็นว่า การเรียนรู้ของปัจเจกชน มีแบบแผน ส่วนประกอบต่างๆ จะมีความสัมพันธ์กัน เช่น ความสัมพันธ์แบบชนชั้นแบบพ่อลูก รูปแบบการเรียนรู้ ที่ดำเนินไปเรื่อย ๆ จะส่งผลให้พฤติกรรมบางอย่าง ที่เป็นผลจากการเรียนรู้อาจเปลี่ยนแปลงไป และวัฒนธรรมยังเป็นสิ่งที่มีอยู่ร่วมกันของคนในสังคมหนึ่ง ถ้าวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่มีร่วมกันและเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของสมาชิกกลุ่มใหญ่ เรียกว่า วัฒนธรรมใหญ่และถ้าเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์เฉพาะคนบางกลุ่มจะเรียกว่า วัฒนธรรมเฉพาะ

จากคำกล่าวที่ว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะที่มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นต่อมา ทิศทางของวัฒนธรรมมีแนวโน้มจะรวมกันอย่างกลมกลืนในแบบที่ส่วนต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันจนเกิดบูรณาการ (Cultural Intergration) นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นระบบของการปรับตัว เช่นเดียวกับ การที่ประชากรในสังคมต่าง ๆ มีความพยายามในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะที่เห็นชัดในด้านการแปรรูปทรัพยากรในเรื่องเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ แสดงว่าวัฒนธรรมเป็นแนวทางการแก้ปัญหาอย่างหนึ่ง

ลักษณะสำคัญอีกอย่างของวัฒนธรรมคือส่วนของวัฒนธรรมที่เรียกว่า ค่านิยม เป็นตัววัดสิ่งที่ยอมรับว่ามีคุณค่าในสังคมหนึ่งเป็นสิ่งที่สมาชิกสังคมปรารถนา และยังให้ความพอใจเนื่องจากช่วยตอบสนองในด้านต่าง ๆ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย และเรื่องทางจิตใจ นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นวิถีชีวิตซึ่งทำให้เราสามารถแยกแยะกว่าเป็นเอกลักษณ์ของชนกลุ่มใดตลอดจนมีส่วนช่วยเหลือหลอมบุคลิกภาพของคนในสังคมนั้น

เรามองได้ว่าวัฒนธรรมว่าเป็นหนทางหรือเป็นแบบแผนทางพฤติกรรมที่มีขึ้น เพื่อสนองความจำเป็น (need) ของมนุษย์ในการดำรงชีวิตให้อยู่รอด ความจำเป็นของมนุษย์โดยทั่วไปมี 3 ประการ ดังนี้(งามพิศ : 46-47)

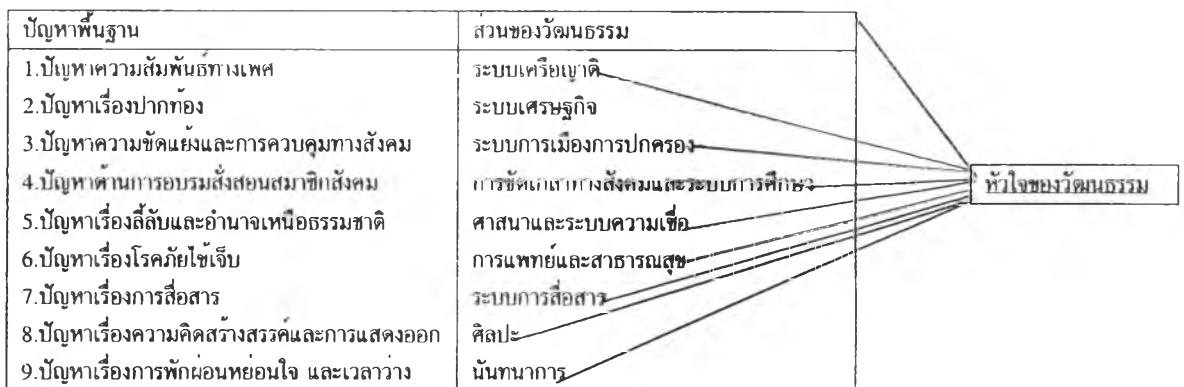
1. ความต้องการทางวัตถุ (Biological needs) เช่นปัจจัยสี่ เทคโนโลยีต่างๆ และยารักษาโรค
2. ความต้องการทางสังคม (Social needs) นั่นคือการจัดระเบียบสังคม(Social organization)
3. ความต้องการทางจิตใจ (Psychological needs) ซึ่งมนุษย์ได้รับการตอบสนองทางด้านนี้ด้วย

ระบบความเชื่อ (Ideology) ระบบความเชื่อช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งลึกลับและความกลัว ความไม่รู้ต่าง ๆ

เพื่อให้เข้าใจอย่างละเอียดและชัดเจน เราต้องทำความเข้าใจปัญหาและส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมดังต่อไปนี้

1. เมื่อมีปัญหาด้านความต้องการทางเพศ วัฒนธรรมที่จัดการปัญหานี้ คือ ระบบเครือญาติ (Kinships)
2. เมื่อมีปัญหาเรื่องปากท้องและการหาอาหาร วัฒนธรรมที่จัดการปัญหานี้ คือ การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ (Economic Organization)
3. เมื่อมีปัญหาด้านความขัดแย้งและการควบคุมสังคม วัฒนธรรมที่จัดการปัญหานี้ คือ การจัดระเบียบทางการเมืองการปกครอง (Political Organization)
4. เมื่อมีปัญหาในการอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ของสังคม วัฒนธรรมที่จัดการปัญหานี้ คือ การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) และระบบการศึกษา
5. เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับความลึกลับอำนาจเหนือธรรมชาติ วัฒนธรรมที่จัดการปัญหานี้ คือ ศาสนาหรือระบบความเชื่อ
6. เมื่อมีปัญหาเรื่องโรคภัยไข้เจ็บและสุขภาพอนามัย วัฒนธรรมที่จัดการปัญหานี้ คือ การแพทย์และสาธารณสุข
7. เมื่อมีปัญหาเรื่องการติดต่อสื่อสาร เช่น มีปัญหาด้านระบบสัญลักษณ์ ส่วนของวัฒนธรรมที่จัดการปัญหานี้คือ ระบบสื่อสาร
8. เมื่อมีปัญหาเรื่องความคิดสร้างสรรค์และความต้องการแสดงออกวัฒนธรรมที่จัดการปัญหานี้ คือ ศิลปะ
9. เมื่อมีปัญหาเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ การใช้เวลาว่าง วัฒนธรรมที่จัดการปัญหานี้คือ การนันทนาการ

ปัญหาพื้นฐานดังกล่าวสามารถ จัดเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

(อ้างในงามพิศ สัตย์สงวน มานุษยวิทยาวัฒนธรรม:49)

แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมเป็นกรอบใหญ่ในการศึกษาองค์ประกอบอื่นที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบวัฒนธรรมเช่น ศาสนาและความเชื่อ การแพทย์และการขัดเกลาทางสังคม(Socialization) เรื่องที่นำมาศึกษาวิจัยนี้คือการรักษาโรคด้วยพลังจักรวาลเป็นส่วนหนึ่งของระบบวัฒนธรรมเช่นกัน

2. แนวคิดเรื่องระบบการแพทย์

ระบบการแพทย์ (Medical System) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ (อ้างในสถิติ: 6-9)

1. ระบบการอธิบายทฤษฎีที่เป็นสาเหตุของโรค หมายถึง แนวคิดที่อธิบายสาเหตุการเกิดโรค ลักษณะอาการของโรค การวินิจฉัยโรค ตลอดจนการดูแลรักษาพยาบาล ในระดับปัญญาชน การอธิบายจะมีความซับซ้อนและเป็นระบบ ขณะที่ประชาชนทั่วไปอธิบายความเป็นไปของโรคอย่างง่าย ๆ ทฤษฎีนี้มีลักษณะเป็นความรู้ความเข้าใจ เป็นแนวคิดสำคัญในการกำหนดท่าที และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ตอบสนองอาการเจ็บป่วย เป็นตัวกำหนดรูปแบบและระบบการดูแลรักษาสุขภาพ
2. ระบบการจัดบริการสุขภาพ (Health Care System) หมายถึง ระบบที่สังคมจัดขึ้นเพื่อให้การดูแลรักษาหรือแก้ไขปัญหาสุขภาพอาจมีรูปแบบแตกต่างออกไป ซึ่งมีส่วนประกอบ คือ ผู้ให้การรักษา ผู้มารับการรักษาสถานที่ รูปแบบการดูแลรักษาสุขภาพ เวชภัณฑ์และอุปกรณ์ต่าง ๆ และรวมความถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างกัน เป็นต่อเนื่องจากระบบทฤษฎีสาเหตุโรค จากการศึกษาของ Foster พบว่า ทฤษฎีการอธิบายสาเหตุของโรคมีบทบาทอื่น ๆ คือ
  1. เป็นตัวกำหนดวิธีการรักษาตามเหตุผลที่เชื่อว่าเป็นสาเหตุของโรคนั้น
  2. อธิบายเหตุผลว่าทำไมจึงเกิดการเจ็บป่วยในช่วงเวลานั้นในสถานที่นั้น เพื่อให้ผู้ป่วยเข้าใจเหตุการณ์และหาทางป้องกันได้
  3. มีบทบาทในการแทรกแซงหรือสนับสนุนพฤติกรรมของสังคมค่านิยมกำหนดข้อห้ามต่าง ๆ
  4. ใช้เป็นเหตุผลให้มีการปฏิบัติตามประเพณีเดิมที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
  5. ช่วยควบคุมความก้าวร้าวในสังคม
  6. เป็นบทบาทสำคัญที่ให้เห็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น

ระบบการแพทย์ (Medical system) หมายถึง ความพยายามในการพัฒนาความรู้ความเชื่อเทคนิควิธีการ บทบาท บรรทัดฐาน ค่านิยม อุดมการณ์ทัศนคติ จารีตประเพณีพิธีกรรม และสัญลักษณ์ทั้งหมดนี้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาสุขภาพและความเจ็บป่วย การรักษาโรคด้วยพลังจักรวาลนับว่าเป็นความพยายามหนึ่ง ที่จะนำเอาความรู้และเทคนิควิธีการเฉพาะด้านมาช่วยในการรักษาพยาบาล ประกอบด้วยปรัชญาในการรักษาและมีผู้ให้การรักษาเป็นผู้นำแนวความคิดมาใช้กับผู้ป่วย

การศึกษาพฤติกรรมการรักษาพยาบาลเป็นส่วนหนึ่งของระบบการแพทย์ ที่มีความเป็นขั้นตอน (Stage of illness) เริ่มจากขั้นตอนที่ผู้ป่วยรับรู้ว่าตัวเองมีอาการป่วยเป็นโรค และแสวงหา

สถานที่รักษาพยาบาลจนกระทั่งหายขาดจากโรค ในการตัดสินใจ เลือกบริการรักษาพยาบาล สังคม โดยเฉพาะผู้ใกล้ชิดเช่น ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง มีบทบาทในการตัดสินใจอย่างมาก

William Hallan Anderson กล่าวว่า ความเชื่อและการปฏิบัติของชนชาวพื้นเมือง เกี่ยวกับสาเหตุของโรคและการรักษาพยาบาล มี 3 แนวทาง คือ

1. แนวเวทย์มนต์ (Magical) สาเหตุของโรคเกิดจาก การกระทำด้วยเวทย์มนต์และคาถาจะต้อง แก้อด้วยเวทย์มนต์คาถา
2. แนวศาสนา (Religion) สาเหตุของโรคเกิดจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกเหนือธรรมชาติและต้องแก้ไข ด้วยการสวดมนต์ อ้อนวอน หรือบวงสรวง หรือทำตามวัตถุประสงค์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์
3. แนวธรรมชาติ (Naturalistic) สาเหตุและการรักษาของโรคเป็นไปตามแนวทางธรรมชาติ เช่น ความร้อนหนาว ขึ้นอยู่กับสภาพของโรคภัยไข้เจ็บนั้น ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความเจ็บป่วยนั้นตามแนวคิดเรื่องการเกิดโรค:14) ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ 3 ประการ คือ สิ่งที่ทำให้เกิดโรค (Agent) มนุษย์ (Host) และสิ่งแวดล้อม (Environment) ปัจจัยทั้งสามนี้มีปฏิสัมพันธ์กัน หากปัจจัยเหล่านี้อยู่ในภาวะสมดุลก็จะไม่เกิดอาการป่วย แต่หากปัจจัยตัวใดเปลี่ยนแปลงส่งผลให้เกิดความไม่สมดุล ผลที่ตามมาคืออาการเกิด ความเจ็บป่วย ปัจจัยทั้งสามมีรายละเอียด ดังนี้

1. สิ่งที่ทำให้เกิดโรคจะมีทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ประกอบด้วย ปัจจัยทางฟิสิกส์ เช่น แสง เสียง ความร้อน ปัจจัยทางเคมี เช่น สารพิษต่าง ๆ เช่น สารหนู สิ่งระคายเคือง ตลอดจน ปัจจัยทาง จุลชีววิทยาที่เกี่ยวข้องโรค เช่น แบคทีเรีย และ ไวรัส เป็นต้น
2. มนุษย์หรือตัวของมนุษย์เอง ซึ่งการเจ็บป่วยหรือการเกิดโรคจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับสิ่ง ที่ทำให้เกิดโรคและปฏิกริยาในร่างกายของมนุษย์แต่ละคนที่มีความสามารถในการต้านทานโรคไม่ เท่ากันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางชีววิทยา เช่น ลักษณะโครงสร้างของร่างกาย การทำหน้าที่ของ ระบบต่าง ๆ รวมทั้งเพศ อายุ เชื้อชาติของแต่ละบุคคล และขึ้นอยู่กับปัจจัยทางพฤติกรรมของ บุคคลเช่นการรับประทานอาหาร การบริโภคน้ำดื่ม การประกอบอาชีพ และการใช้ยา เป็นต้น
3. สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวบุคคลรวมทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมทางกาย ภาพเช่น สภาพภูมิศาสตร์ภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อมทางเคมี เช่น ดิน น้ำอากาศ สิ่งแวดล้อม ทางชีววิทยา เช่น รายได้ของประชาชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

จากสาเหตุดังกล่าวทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งจำเป็นต้องมีการรักษาพยาบาล ด้วยวิธีการ ต่าง ๆ (Suchman 1965: 114-128) ได้ให้แนวคิดเรื่องขั้นตอนการเจ็บป่วย และการไปรับ การ รักษาพยาบาล ดังนี้

ขั้นที่ 1 เมื่อรู้สึกไม่สบายและมีอาการผิดปกติในร่างกาย บุคคลจะอาศัยประสบการณ์ที่ผ่านมา ตัดสินว่าป่วยหรือไม่แล้วพยายามรักษาตนเอง เช่น งดอาหารบางชนิด กินยาสมุนไพร และรอดูอาการว่ารุนแรงมากน้อยอย่างไร จะมีโอกาสหายหรือไม่

ขั้นที่ 2 เมื่ออาการยังไม่บรรเทาลงก็จะเป็นการยอมรับว่าเป็นผู้ป่วย ผู้ป่วยจะฟังคำแนะนำจากครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อเป็นการช่วยเหลือหาวิธีการรักษาต่าง ๆ ให้ความเจ็บป่วยอาจไปหายามากินเองหาหมอพื้นบ้านหรือวิธีทางไสยศาสตร์

ขั้นที่ 3 การตัดสินใจไปพบผู้บำบัดรักษา ผู้ป่วยจะเข้าสู่ระบบการแก้ไขและรักษาพยาบาลของแพทย์ ต้องมีการวินิจฉัยและรักษาผู้ป่วยในสถานพยาบาล แสดงให้เห็นถึงการรับรู้และการตัดสินใจเลือกสถานพยาบาลตามความความสะดวกสบายและกลุ่มต่างๆมีอิทธิพลทำให้เกิดแนวทางการตัดสินใจ

ขั้นที่ 4 การเข้าสู่บทบาทของผู้ป่วย ผู้ป่วยจะยอมอยู่ในความควบคุมดูแลของผู้รักษาและปฏิบัติตามกรรมวิธีการรักษา โดยต้องมีการปรับสภาพร่างกายและจิตใจตลอดจนสังคมของผู้ป่วยเพื่อรับกับสภาพการเป็นผู้ป่วย ขั้นตอนนี้จะแสดงความสัมพันธ์ที่สำคัญระหว่างผู้ให้การรักษาและผู้รับการรักษา หากความสัมพันธ์ไม่ราบรื่นอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานที่รักษา

ขั้นที่ 5 เมื่อพ้นจากการเจ็บป่วยแสดงว่า เป็นการสิ้นสุดการรักษาเมื่อผู้ป่วยหายเป็นปกติแล้ว ผู้ป่วยจะสามารถเข้าร่วมกิจกรรมตามปกติได้และได้รับคำแนะนำในการปฏิบัติตัวบางประการ

Suchman กล่าวว่าแนวคิดนี้อาจใช้ไม่ได้กับทุกกรณี เพราะผู้ป่วยทุกคนไม่จำเป็นต้องมีการปฏิบัติตามขั้นตอนทุกข้อ อาจมีการข้ามขั้นตอน และ ผู้ป่วยอาจผ่านขั้นตอนไม่ครบทุกข้อ สิ่งที่น่าจะส่งผล คือระดับความรุนแรงของโรคถ้าผู้ป่วยมีอาการไม่รุนแรงรู้สึกเจ็บป่วยเพียงเล็กน้อย อาจกระทำเพียงแค่ใช้ยาสามัญประจำบ้านรักษาอาการ ถ้ามีอาการรุนแรง ผู้ป่วยจะต้องหาแหล่งรักษาพยาบาล เช่น โรงพยาบาลหรือที่อื่น ๆ การเลือกสถานพยาบาล ขึ้นอยู่กับการรับรู้ ประสบการณ์ ฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลรวมทั้งเพื่อนฝูง และครอบครัว ซึ่งล้วนแล้วเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกวิธีการรักษาพยาบาล

Madson (1960: 120–124) และ Colson (1971: 226–237) ได้ให้แนวคิดในการตัดสินใจเลือกรับบริการรักษาพยาบาล ดังนี้

1. อาการป่วยที่ต่างกัน ทำให้เลือกใช้ บริการรักษาพยาบาลต่างกัน
2. คนต่างกลุ่มต่างเหล่ากันหรือปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมต่างกัน จะทำให้ผู้ป่วยเลือกใช้บริการรักษาพยาบาลแตกต่างกัน

Aday and Anderson (อ้างใน รัตนา 2535 :7) เสนอว่าแนวคิดเรื่องการเลือกใช้บริการ รักษาพยาบาล ขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้ คือ

1. ลักษณะประชากรและสังคมเช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ เชื้อชาติ ค่านิยมเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ตลอดจนความสามารถของบุคคลในการเข้าถึงบริการ
2. ความพึงพอใจต่อสถานบริการได้แก่ ความสะดวกสบาย คุณภาพแหล่งบริการ และอัยยาศัยผู้ให้บริการ
3. **กรอบแนวคิดเรื่องการจัดเถลาทางสังคม (Socialization)**

กล่าวได้ว่าสังคมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลจนอาจอธิบายได้ว่า เป็นกระบวนการที่มีชื่อว่าการจัดเถลาทางสังคม (Socialization) มนุษย์จะซึมซับเอาวัฒนธรรมและหลักการต่าง ๆ ของสังคมไว้ในโครงสร้างบุคลิกภาพของเขา โดยที่มนุษย์นำความรู้มาจากประสบการณ์และเรียนรู้ผ่านการำงานของตัวแทนสังคม หลังจากผ่านกระบวนการไปที่ละขั้นตอนบุคคลจะเริ่มยอมรับเอากฎเกณฑ์ที่สังคมวางไว้และยอมรับความคาดหวังของสังคมจนตัดสินใจกระทำตามนั้น ซึ่งกระบวนการนี้จะเริ่มตั้งแต่เด็ก ดั้งนั้นครอบครัว ญาติพี่น้อง และ เพื่อนจึงมีความสำคัญมาก (งามพิศ: 70-71)

Cooley และ Mead (อ้างใน สุพัตรา 2538: 54) ได้ให้แนวคิดเรื่องการจัดเถลาทางสังคมไว้ดังนี้

Cooley อธิบายถึงหลัก Looking glass self ว่า ความสำนึกของตัวตนเป็นผลสะท้อนจากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นการมองเห็นตนเองโดยใช้สายตาของผู้อื่นเหมือนมองเห็นตนเองจากกระจกเงา แต่ละบุคคลสามารถจะตัดสินใจว่าตนเองควรจะเป็นอย่างไร โดยพิจารณาจากความคิดของคนอื่นที่มองเห็นหรือตัดสินว่า ตนเองมีตัวตนเป็นอย่างไรเป็นเกณฑ์สำคัญ แสดงผลสะท้อนที่ผู้อื่นมีต่อตนเอง

Mead กล่าวว่า ผลจากระบวนการฝึกอบรมทางสังคม จะเกิดความเป็นตัวตนที่แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ I และ Me

"I" คือ ส่วนที่เป็นความคิดสร้างสรรค์ของตนเองเป็นส่วนที่บุคคลแสดงออกไม่ใช่ความต้องการทางสังคม

"Me" คือ ส่วนที่รับเอาทัศนคติ ความคิดอ่าน กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ระเบียบประเพณีที่มีอยู่มาเป็นที่ของตนโดยไม่คิดค้าน เป็นการยอมรับความต้องการของสังคมเช่น สังคมจะสร้างความเป็นตัวตน ให้เด็กโดยผ่านทางพ่อแม่และกลุ่มเพื่อนฝูง

การจัดเถลาทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการได้มาซึ่งวัฒนธรรมและลักษณะทางสังคมโดยเริ่มตั้งแต่มนุษย์ยังเป็นเด็ก แล้วค่อย ๆ ขยายความรู้อย่างกว้างขวางเมื่อโตขึ้น กระบวนการนี้จึงเป็นการการเรียนรู้และปรับบุคคลให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ทั้งนี้บุคคลจะ

ซึมซับรับวัฒนธรรมในสังคมของตนเข้าไปในบุคลิกภาพ ทั้งนี้สังคมมีกลไกในการจูงใจให้คนคล้อยตาม โดยมีตัวแทนทางสังคมที่มีหน้าที่โดยตรง เช่น ครอบครัว โรงเรียน วัด และตัวแทนที่มีหน้าที่โดยอ้อมเช่น สื่อมวลชน โดยมีการเรียนรู้ค่านิยม มาตรฐานต่าง ๆ และสื่อมวลชนมีอิทธิพลด้านข่าวสาร และมีอิทธิพลในการหาความรู้ของบุคคล (สุพัตรา สุภาพ 2538 : 62)

องค์ประกอบของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม มี 5 ประการ ดังต่อไปนี้
(สัญญา 2532 : 205-207)

1. ความรู้และประสบการณ์ทางสังคม เช่น ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสังคม ค่านิยมอุดมการณ์ ความเชื่อและบรรทัดฐานทางสังคม ที่ถ่ายทอดและฝึกฝนให้รู้จักการขัดเกลา
2. การกระทำระหว่างกันทางสังคม (Social Interaction agents) หมายถึง ต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กันก่อนระหว่างผู้ให้และผู้รับการขัดเกลา เพื่อถ่ายทอดความรู้ การสั่งสอนและอบรมทางสังคม การกระทำระหว่างกันนี้ จะก่อให้เกิดพัฒนาการ ในด้านพุทธิปัญญาซึ่งเป็นรากฐานไปสู่การพัฒนาอารมณ์และทางสังคม ทำให้มีการเรียนรู้แบบแผนทางสังคม จนสามารถเป็นสมาชิกชุมชนได้เป็นอย่างดี
3. ภาษา (Language) เป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ทางสังคมที่สำคัญ ในที่นี้หมายถึง ภาษาทางสังคม ภาษาเฉพาะหรือศัพท์เทคนิคต่าง ๆ การถ่ายทอดจะได้ผลเมื่อรู้ภาษาถิ่น จะช่วยทำให้ผู้รับการขัดเกลาสามารถรู้ และ เข้าใจความจริงอย่างเป็นระบบได้ สามารถรู้และเข้าใจแนวคิดที่สลับซับซ้อนและแลกเปลี่ยน ความรู้สึกนึกคิดและค่านิยมของตนกับผู้อื่นได้
4. ความรักและความชอบพอ (Affection) หมายถึง ความรู้สึกหรืออารมณ์ของผู้ขัดเกลา ผู้ให้การขัดเกลาต้องมีความรู้สึกรัก และชอบพอผู้รับการขัดเกลาอย่างแท้จริง รากฐานสำคัญคือความเจริญเติบโตทาง ร่างกายและจิตใจที่เกิดขึ้นในตัวผู้รับ จะช่วยให้ผู้รับยินดีประสานงานกับผู้อื่น ร่วมมือกัน พยายามเข้าใจผู้อื่น และช่วยเหลือผู้อื่น
5. สิ่งแวดล้อม การขัดเกลาในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันย่อมส่งผลแตกต่างกัน สภาพแวดล้อมประกอบด้วยทั้งสิ่งมีชีวิตเช่น บุคคลแวดล้อม เพื่อน พ่อแม่ ญาติพี่น้องและไม่มีชีวิต เช่น ดิน ฟ้า อากาศ บรรยากาศ ช่วงเวลา (เหมาะสม และไม่เหมาะสม)

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่เกิดจากครอบครัวกลุ่มเพื่อน และ การสื่อสารมวลชน มีความสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการตัดสินใจ เข้ารับการรักษาพยาบาล ด้วยพลังจักรวาลกลุ่มที่ให้การขัดเกลาเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อปัจเจกบุคคลมากโดยถือว่าเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมต้องได้รับการอบรมสั่งสอน และเรียนรู้วัฒนธรรมตลอดจนแนวความคิดจากกลุ่มเหล่านี้ เพื่อการเป็นสมาชิกสังคมอย่างสมบูรณ์

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับศาสนาและสัญลักษณ์

Turner มองว่า พิธีกรรมเป็นการกระทำทางสัญลักษณ์และเป็นพฤติกรรมที่ถูกกำหนดอย่างเป็นทางการในโอกาสเฉพาะ มิใช่ทำเป็นกิจวัตรประจำวัน โดยอิงความเชื่อและอำนาจสืบสัญลักษณ์จะเป็นหน่วยเล็กที่สุดในพิธีกรรม ถือเป็น Storage Unit ที่บรรจุข้อความไว้มากมาย สัญลักษณ์ที่กล่าวนี้อาจเป็นสิ่งของ กิจกรรม คำพูด สัมพันธภาพ เหตุการณ์หรือลักษณะท่าทาง

Turner เชื่อว่า พิธีกรรม ศาสนา ความเชื่อและสัญลักษณ์มีความสัมพันธ์กันอย่างสำคัญมาก พิธีกรรมมีแรงบันดาลใจจากศาสนาในเรื่องสิ่งและอำนาจเหนือธรรมชาติ สำหรับบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางพิธีกรรม ความเชื่อทางศาสนา จะมีสิ่งที่เป็นค่านิยมส่วนเกิน (Surplus Value) ที่เหนือรูปแบบความคิดทางโลก พิธีกรรม คือ Stereotype Sequence ของกิจกรรมที่รวมท่าทาง คำพูด และวัตถุที่จัดแสดงขึ้นในสถานที่เฉพาะ และออกแบบให้มีอิทธิพลหรือมีพลังเหนือธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ในจุดมุ่งหมายของผู้กระทำ พิธีกรรมเป็น Storehouse ของความหมายทางสัญลักษณ์ ซึ่งจะปรากฏข้อความเกี่ยวกับอำนาจและค่านิยมสำคัญของชุมชน ไม่เพียงแต่จะบ่งบอกคุณค่าทางศาสนาและสังคมยังก่อให้เกิดบทบาทที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมมนุษย์

Turner ได้จัดแบ่งพิธีกรรมออกเป็น 3 ประเภท คือ พิธีกรรมที่เกิดขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ตามช่วงชีวิตของมนุษย์และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระผู้เป็นเจ้ารวมทั้งสิ่งเหนือธรรมชาติ (Divinatory) (Turner 1967 : 26)

พิธีกรรมมีคุณสมบัติ สำคัญ 3 ประการ คือ

1. สัญลักษณ์อันหนึ่งประกอบด้วยความหมายหลายอย่าง (Condensation)
2. สัญลักษณ์สำคัญ คือ รูปแบบที่รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสิ่ง ๆ นั้นกับ คุณลักษณะตามความเป็นจริงหรือความคิดที่ถูกกำหนดไว้แล้ว (Unification)
3. ความหมายของสัญลักษณ์สำคัญจะแบ่งเป็น 2 ขั้ว (Polarization)

3.1 ขั้วของอุดมคติ (Ideological Pole) หมายถึง องค์ประกอบทางจริยธรรมและระเบียบของสังคมที่เป็นหลักสำคัญในการจัดองค์กรทางสังคม จัดการรวมกลุ่มและบรรทัดฐาน ค่านิยมที่ยึดถืออันถือว่าเป็นระบบความสัมพันธ์ในสังคมนั้น

3.2 ขั้วของความรู้สึก (Senational Pole) คือ รูปแบบที่เห็นได้ชัดเจนที่สัญลักษณ์นั้นสื่อออกมาโดยตรง ซึ่งความหมายก็มักจะเป็นไปตามปรากฏการณ์และกระบวนการทางธรรมชาติและมีความเป็นเหตุเป็นผลทางจิตวิทยา

Clifford Geertz นิยามว่า ศาสนา คือ ระบบสัญลักษณ์ที่มีอำนาจในการสร้างศรัทธาให้สัจธรรมเกี่ยวกับชีวิต และอธิบายประสบการณ์ในลักษณะที่สอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกของคนและอธิบายในลักษณะ ที่สอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกของคนในลักษณะที่ผู้เชื่อถือยอมรับว่าเป็นจริง (อมรา พงศาพิชญ์ 2534 : 50)

Robert Bellah เชื่อว่า มนุษย์ทุกระดับสังคมพยายามหาคำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ ธรรมชาติและความหมายของชีวิต แม้ว่าความหมายและการตีความของแต่ละสังคม จะมีความ แตกต่างกัน การวิเคราะห์ระบบสัญลักษณ์ของศาสนา ต้องมองที่ความสอดคล้อง โดยพิจารณา ด้านพิธีกรรมศาสนากับสถาบันสังคมอื่นว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างไร สมมติฐาน คือ สังคม ที่เปลี่ยนแปลงไปย่อมเปลี่ยนแปลงรูปแบบของศาสนาทั้งในด้านสัญลักษณ์ พิธีกรรม องค์การทาง ศาสนากลุ่มศาสนา และอิทธิพลที่มีต่อสังคม มีการลดความสำคัญ ของระบบสัญลักษณ์และการ ประกอบพิธีกรรม แต่คงไว้ซึ่งความเชื่อในส่วนบุคคล มีการตัดสินใจ ในการเลือกเป็นสมาชิกตาม กลุ่มความเชื่อถือได้มากขึ้น (Bellah 1964: 358-374)

Durkheim เน้นเรื่องปรากฏการณ์ทางศาสนาว่า มีลักษณะเป็นปรากฏการณ์ชุมชนมากกว่าด้านปัจเจกบุคคลเป็นระบบความเชื่อ และการปฏิบัติที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยแยกไว้ต่างหากเป็นสิ่งต้องห้ามมีลักษณะเป็นความเชื่อหรือ การปฏิบัติซึ่งรวมกันอยู่ในสังคมที่มีศีลธรรมเป็นหนึ่งเดียว ศาสนาสำหรับ Durkheim มีความสัมพันธ์กับสังคมเป็นแบบลูกโซ่เป็นตัวเชื่อมประสานสังคม ความเชื่อที่เหมือนกันจะถูกถ่ายทอด จากคนแต่ละรุ่น ศาสนาคือวิธีการชักจูงใจคน ให้หันเหไปทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ เช่น บูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันก่อให้เกิดการเสียสละ เพื่อส่วนรวมเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายแห่งคุณธรรม ศาสนา เป็นระบบความเชื่อและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่แยกไว้ต่างหากและมีลักษณะต้อง ห้าม

โคเซอร์ กล่าวว่า ศาสนาเป็นภาพสะท้อนสังคมที่แสดงออกมาในรูปของสัญลักษณ์ และ พิธีกรรมและความเชื่อที่เกิดขึ้น เพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมและยึดเหนี่ยวให้ สมาชิกสังคมรวมกลุ่มอยู่ได้

Malinowski เสนอว่า พิธีกรรม มีหน้าที่ ตอบสนองความจำเป็นทางสังคมในการช่วยลด ความวิตกกังวลของสมาชิก ส่งเสริมการมองโลกในแง่ดีของมนุษย์เป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นขจัด ความสงสัย (งามพิศ 2538: 62)

Joachim Wach กล่าวว่า ศาสนามีหน้าที่ช่วยอภิบาลอารมณ์ (Emotional Aid) เมื่อมนุษย์ต้องเจอกับความพ่ายแพ้พินาศ ความไม่สมหวัง ความทุกข์ร้อนใจ หรือประสบสิ่งไม่พึงปรารถนาช่วยสร้างความสัมพันธ์กับสภาพ ที่นอกเหนือธรรมชาติ รวมทั้งจารีตประเพณี (Cult) และทำให้เกิดความยินดีต่อการแสดงความเคารพบูชา ในตัวแทนและปฏิบัติตามคำสอนศาสนา การกระทำนี้ช่วยจัดระบบ ที่เป็นพื้นฐานทางอารมณ์ เป็นการก่อร่างทางจารีต เพื่อรักษาความเด่นชัดอัน เป็นจุดหมายประจำกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดพัฒนาการ ในการรวมกลุ่มทางศาสนา การเป็นสาวกของศาสนาและการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (อ้างโน บุญลือ 2519: 74)

Max weber เชื่อว่า ศาสนาเป็นจุดรวมของศาสตร์ต่าง ๆ จึงเป็นความสนใจอันดับแรก ถือว่า ศาสนา เป็นแหล่งกำเนิดพลังงานจลน์ (Dynamics) ในด้านความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ศาสตร์ ต่าง ๆ มีศาสนาเป็นศูนย์กลาง เป็นตัวการสำคัญ ในฐานะที่รวมในด้านสังคมศาสตร์เป็น แหล่งเกิดขององค์กรและกระบวนการต่าง ๆ (อ้างในวรนุช 2533: 37)

วอลเลส ให้ความหมายศาสนาว่า เป็นความเชื่อและการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ทุกสังคมจะมีระบบความเชื่อและการปฏิบัติที่มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และอำนาจเหนือธรรมชาติ (อ้างใน งามพิศ 2538: 206)

ศาสนา มีหน้าที่ในการให้ความหมายสิ่งต่าง ๆ ที่สังคมไม่อาจเข้าใจได้อย่างสมบูรณ์ เช่น เรื่องเกี่ยวกับชีวิต ความตาย การเกิดขึ้นของจักรวาล ซึ่งนักมานุษยวิทยาเรียกว่า โลกทัศน์ (World view) หรือทฤษฎีเกี่ยวกับจักรวาล ในสังคมที่ยึดมั่นประเพณีหรือสังคมกำลังพัฒนาคนในสังคมและมีพิธีกรรม เพื่อเป็นหลักประกันความสำเร็จ ในกิจกรรมประจำวันของมนุษย์ เมื่อไรที่ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สามารถควบคุมและพยากรณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เมื่อนั้นเรื่องของเวทย์มนต์คาถา จะลดความสำคัญลงศาสนามีหน้าที่ ในการรักษาความสงบ รักษาระเบียบของสังคมโดยตรง และ ทางอ้อม ศาสนา สอนให้คนทำความดี ละเว้นความชั่ว มีอำนาจพิเศษ คืออำนาจเหนือธรรมชาติ ในการควบคุมสังคม จึงเป็นพลังบังคับในการทำให้คนทำตามระเบียบของสังคม ดังนั้นศาสนาจึงเป็นพลังที่กลายเป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมยังมีส่วนช่วยในด้านก่อให้เกิดความกลมกลืนคือทำให้คนรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีการสร้างภาพลวงตาโดยใช้สัญลักษณ์ ประชากรในสภาพแวดล้อมที่ยากลำบากใช้ความเชื่อเพื่อเป็นการแสดงออกทางด้านความรู้สึกที่โกรธ รุนแรงใจและไม่สบายใจ เป็นต้น

ความหมายของศาสนาที่ใช้นี้ ใช้อิงตามความหมายที่มาจากต่างประเทศโดยใช้คำว่า ศาสนา (Religion) คือ สิ่งที่มีความหมายพาดพิงถึงสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ(Supernaturalbeing) โดยยึดถือสืบต่อกันมาโดยไม่คำนึงถึงเหตุผลเป็นส่วนประกอบ เช่น ศาสนาตามลักษณะนี้รวมถึงลัทธิถือผีสางเทวดาลัทธิบูชาบรรพบุรุษด้วย

สภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา ตามโครงการวิจัยพื้นฐานจิตใจ ครั้งที่ 2/2526 กำหนดว่า ศาสนาต้องประกอบด้วยลักษณะทั้งหมด หรือส่วนมาก ดังต่อไปนี้

- ก. มีศาสดาผู้ตั้ง
- ข. มีคำสอนเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา
- ค. มีหลักความเชื่ออันเป็นที่หมาย
- ง. มีสถาบันทางศาสนา (บุญลือ 2529 : 132)

ความจำเป็นที่ต้องมีศาสนา เนื่องจากมนุษย์ขาดความเชื่อมั่นในตนเองไม่แน่ใจในเรื่องอนาคตจึงต้องหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจสอดคล้องกับ ฟรอยด์ ที่กล่าวว่า ศาสนามีประโยชน์ในทางปลอบประโลมใจโน้มน้ามทุกซีกยาก เนื่องจากชีวิตมนุษย์มีปัญหาทางจิตนานาประการ ศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญ สำหรับชีวิตสามารถใช้เป็นที่พึ่งเมื่อมีความกลัว หรือเมื่อไม่เข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติ นอกจากนี้ศาสนายังมีบทบาทในการควบคุมสังคมและศาสนายังเป็นแนวทางควบคุมความประพฤติของคน เพื่อให้สังคมสงบสุขเรียบร้อย (บุญลือ อ้างแล้ว: 133)

แนวคิดเรื่องศาสนา ที่นำมาใช้เพื่อวิเคราะห์ ในที่นี้ เนื่องจาก การรักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล มีลักษณะเป็นความเชื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ มีส่วนประกอบของผู้ให้การรักษาที่เป็นผู้ถ่ายทอดแนวความคิดความเชื่อ มีกระบวนการและวิธีการรักษา และมีผู้มารับการรักษาพยาบาล ที่มีลักษณะเป็นผู้รับความคิดความเชื่อ

5. ทฤษฎีการหน้าที่นิยม (Functionalism) (อ้างใน งามพิศ 2538 : 62-63)

ในช่วงศตวรรษที่ 19 มาลีโนฟสกี กล่าวว่า วัฒนธรรมสนองความต้องการจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์ คือ

1. ความต้องการความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นความต้องการเกี่ยวกับการดำรงชีพ เช่น อาหารที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค
2. ความต้องการด้านสังคม นั่นคือ เป็นการร่วมมือทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาพื้นฐาน และทำให้ร่างกายได้ตอบสนองความจำเป็นทางด้านเบื้องต้นเช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหารและการป้องกันภัย
3. ความต้องการความมั่นคงทางจิตใจ เช่น ต้องการความสงบทางใจ เพื่อความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายของชีวิต ระบบสังคมที่ตอบสนองทางด้านนี้ คือความรู้ กฎหมาย ศาสนา นิยายปรัมปรา ศิลปะ และเวทย์มนต์คาถา มาลีโนฟสกี เชื่อว่า ความต้องการขั้นพื้นฐานมีลักษณะสากล การศึกษาวัฒนธรรมด้านหนึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจระบบวัฒนธรรมโดยรวมทั้งหมด

ทฤษฎีการหน้าที่นิยมตามแนวคิดของ Malinowski มีความสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ Maslow ความต้องการความจำเป็นขั้นพื้นฐานคล้ายคลึงกับความต้องการทางสรีระ (Physiological needs) Maslow เชื่อว่า ความต้องการส่วนใหญ่ที่อยู่ในระดับต่ำกว่า มีโอกาสได้รับการตอบสนองก่อนความต้องการแบบอื่น ที่อยู่ในระดับสูงขึ้นไป และความต้องการอาจเกิดพร้อมกันได้หลายระดับ แต่ความต้องการในระดับต่ำกว่ามีแนวโน้มได้รับการตอบสนองก่อน Maslow แบ่งความต้องการของมนุษย์ไว้ดังนี้ (โยธิน คันสนยุทธ,2537:35)

1.ความต้องการทางสรีระ (Physiological needs) ความต้องการทางสรีระเป็นความต้องการเพื่อการมีชีวิตอยู่ เช่น อาหาร อากาศ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ฯลฯ เมื่อความต้องการนี้ได้รับการตอบสนองพอประมาณ บุคคลจะรู้สึกว่ามีความต้องการอย่างอื่นระดับต่อไป

2.ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคง (Safety and Security needs) มนุษย์ต้องการความปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ เช่นอันตรายจากสัตว์ป่า ศัตรู อุบัติเหตุ หรือโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ นอกจากนี้มนุษย์ยังต้องการความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการทำงาน

3.ความต้องการการมีส่วนร่วมหรือความต้องการทางสังคม (Belongingness and Security) ความต้องการเหล่านี้ คือความต้องการเพื่อน ความต้องการความรัก ความต้องการความกรุณาปรานี

4.ความต้องการเกียรติยศ (Esteem needs) ความต้องการในขั้นนี้ เป็นความต้องการที่ทำให้บุคคลรู้สึกว่า ตนเองมีคุณค่าและให้ผู้อื่นมองตนเองว่ามีคุณค่าด้วย

5.ความต้องการการเข้าถึงตนเองอย่างถ่องแท้ (Self Actualization needs) เป็นความต้องการที่ปัจเจกบุคคลต้องการเป็นสิ่งที่เขาต้องการจะเป็น ทั้งนี้เพื่อบรรลุเป้าหมายในชีวิตและเพื่อแสดงให้เห็นศักยภาพของบุคลิกภาพของเขาเอง

6. แนวคิดเรื่องการสื่อสาร

สิ่งจำเป็นที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นหมู่เหล่าก็คือ การสื่อสาร เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ทศนคติ การรับรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การสื่อสารมีความสำคัญในการโน้มน้าวจิตใจไปสู่จุดมุ่งหมาย

การติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันนี้เองก่อให้เกิดเครือข่ายของความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ที่อาจมีความสนใจร่วมกัน อยู่ในกลุ่มสังคมเดียวกัน การเกิดระบบความสัมพันธ์นี้ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มสังคมวัฒนธรรมที่มีโครงสร้าง มีความมั่นคงแน่นอนและมีการใช้กฎเกณฑ์อย่างเป็นระบบ

ประสิทธิภาพของการสื่อสารจะมีมาก หากเลือกใช้กลยุทธ์ให้เหมาะกับสถานการณ์และคำนึงถึงประเภทของสื่อมวลชนเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่ทำหน้าที่เสนอความรู้ให้สังคม มีอำนาจในการขัดเกลาสมาชิกสังคม (Socialization) สื่อมวลชนจึงสามารถควบคุมสังคมได้ในระดับหนึ่งและมีอิทธิพลในการสร้างความยอมรับ (Engineering and Consent) เราจึงพบว่ามีผู้นำสื่อมวลชนไปใช้ทางด้านการประชาสัมพันธ์ โฆษณาชวนเชื่อ ตลอดจนโน้มน้าวใจผู้รับข่าวสารให้เกิดความเห็นคล้อยตามเป้าหมายที่ผู้ส่งสารมุ่งหวัง

หน้าที่ของสื่อมวลชน มีลักษณะเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ในสังคม เนื่องจากเป็นสื่อกลางในการให้ข้อมูลเดนิส (1971: 8) ให้ความเห็นว่า สถาบันสื่อมวลชนใดก็ตามมีหน้าที่ 2 ประการ คือ การผลิต (Production) การผลิตซ้ำ (Reproduction) และการเผยแพร่ (Distribution) เช่น เผยแพร่ความรู้ต่าง ๆ

7. แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำ

สำหรับ Richart Schmidt (1937: 282) ภาวะผู้นำ คือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหนึ่งและคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีความสนใจร่วมกันกลุ่มคนนี้ถูกกำหนดพฤติกรรมโดยบุคคลผู้นั้น

Avin Gouldner (1950: 20) กล่าวว่า ความเป็นผู้นำแสดงให้ปรากฏเมื่อสามารถควบคุมหรือบงการให้ผู้อื่นปฏิบัติกรต่าง ๆ โดยรู้สึกว่ามีพันธะทางใจที่ต้องทำเช่นนั้น แนวความคิดนี้ต่อมาไม่ได้จำกัดเฉพาะลักษณะเด่นในปัจเจกชนเท่านั้น มีแนวคิดเสนอว่าการเข้าใจภาวะผู้นำจะต้องพิจารณาว่า “นำใคร” นั่นคือ พิจารณาลักษณะของผู้ติดตามด้วย (follower) และคำนึงถึงสถานการณ์เฉพาะเรื่องด้วย (จิริโซค 2529: 340)

Max Weber (อ้างใน จิริโซค 2529: 350–351) แบ่งประเภทผู้นำไว้ 3 ประการดังนี้

1. ผู้นำแบบประเพณีนิยมหรือธรรมเนียมอำนาจ (Tradition) มักเป็นผู้นำในสังคมเกษตร อาศัยความมีชาติวุฒิ ที่เป็นตระกูลเก่าแก่ หรือเน้นความเป็นอาวุโสในหมู่บ้าน
2. ผู้นำแบบบารมีวิสัยหรือบารมีชน (Charismatic) ตัวอย่างของผู้นำประเภทนี้ คือ ศาสตราจารย์ทางศาสนา หรือผู้นำที่มีบุคลิกภาพพิเศษซึ่งถือกันว่าเหนือคนธรรมดา
3. ผู้นำแบบตรรก-นิตินัย (Rational- legal) ได้แก่ผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น ตำรวจ จราจรพนักงานไปรษณีย์

แนวคิดเรื่ององค์การ

องค์การ คือความร่วมมือการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลของบุคคลจำนวนหนึ่ง เพื่อบรรลุความมุ่งหมาย ที่ชัดเจนร่วมกัน โดยมีการแบ่งหน้าที่ และมีลำดับชั้นของอำนาจ บังคับบัญชาและความรับผิดชอบ (โยธิน คันสนยุทธ ,2537 : 15)

ทฤษฎีสององค์ประกอบของ Herzberg กล่าวว่า มีองค์ประกอบสองประเภทที่มีผลต่อการจูงใจในการทำงาน นั่นคือ

1. องค์ประกอบภายนอก เช่น ค่าจ้างหรือเงินเดือน เงื่อนไขของการทำงาน ความมั่นคงของงาน นโยบายและการบริหารงานของบริษัท ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเช่นผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และสถานภาพ

2. องค์ประกอบภายใน เช่น การได้รับการยอมรับ ความก้าวหน้า ความรับผิดชอบ ความสัมฤทธิ์ผล และ ลักษณะงาน (โยธิน ,2537 : 36)

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. ในประเทศไทย

งานวิจัยที่มีลักษณะที่เน้นการศึกษาบทบาทของความเชื่อ โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างร่างทรงกับบทบาทที่มี คือ วิทยานิพนธ์เรื่อง ร่างทรง: บทบาทที่มีต่อสังคมปัจจุบัน กรณีศึกษาที่อำเภอเมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา

นิภาวรรณ วิรัชนิภาวัน (2532) วิจัยแล้วพบว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้ร่างทรงยังคงมีบทบาทอยู่ในสังคมได้อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ก็คือ การที่ประชาชนต้องแข่งขันดิ้นรน ต่อสู้ในสังคม เพื่อยังชีพทำให้เดือดร้อนทั้งทางกายและใจ รวมทั้งบุคคลหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่ ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนโดยตรงไม่เพียงพอหรือที่มีอยู่ก็อาจช่วยเหลือได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงทำให้ประชาชนต้องมาใช้บริการต่าง ๆ ของร่างทรงด้วยความสมัครใจ ในเวลาเดียวกันยังพบอีกว่า ในส่วนของร่างทรงเองก็ต้องมีบทบาทที่เอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับปัจเจกชนและประชาชน ต้องมีส่วนร่วมทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง มิฉะนั้น ร่างทรงก็อาจดำรงอยู่ในสังคมได้เสมอมา อย่างไรก็ตามมีร่างทรงจำนวนไม่น้อยที่ใช้การเข้าทรงเพื่อหลอกลวงประชาชน ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้มีส่วนทำให้ประชาชนมองร่างทรงและเข้าใจร่างทรงในแง่ลบได้

ผลกระทบของร่างทรงที่มีต่อประชาชนในสังคม คือ มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชาชนที่เข้ามาใช้บริการของร่างทรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนใช้ร่างทรง เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจเพื่อช่วยให้เกิดความมั่นใจ และสบายใจในการประกอบอาชีพ หรือในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมส่วน ผลกระทบของของการเข้าทรงที่มีต่อร่างทรง คือ ฐานะทางเศรษฐกิจของร่างทรงดีขึ้น

วิทยานิพนธ์นี้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับบทบาทของร่างทรงที่มีต่อสังคมปัจจุบัน โดยวัตถุประสงค์ของการวิจัย ครอบคลุมตั้งแต่สภาพทั่วไปของสังคม การเข้าทรงและร่างทรง รวมตลอดไปถึงบทบาทของร่างทรงที่มีต่อสังคม ความเชื่อ และทัศนคติต่อร่างทรง และประชาชนที่มีต่อร่างทรง ตลอดจนชีวประวัติของร่างทรงบางรายที่น่าสนใจ

สถิตย์ สุขบท (2539) ศึกษา เรื่องการรักษาพยาบาลพื้นบ้านในเขตชนบทภาคอีสาน : ศึกษากรณีอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ พบว่าสถานภาพและบทบาทของหมออายุในการรักษาพยาบาลพื้นบ้านพบว่าชาวบ้านไปหาหมอพื้นบ้าน เนื่องจากมีความเชื่อถือเรื่องผี เวทย์มนต์คาถา โหราศาสตร์และชาวบ้าน มีความเชื่อถือในตัวหมอพื้นบ้าน รวมทั้งมีประสบการณ์ในการรักษามาก่อน นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิอีกด้วยและการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านก็จะยังคงมีในชุมชนชนบทต่อไป トラบใดที่ชาวบ้านมีความเชื่อถือเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งนี้จึงส่งผลให้ชาวบ้านไม่ค่อยนิยมการแพทย์แผนปัจจุบัน

รุ่งนภา คงไทย (2540) ศึกษาเรื่อง จริยธรรมในการดูแลรักษาสุขภาพทางการแพทย์แผนไทยศึกษากรณีอายุรเวทวิทยาลัย (ชีวโกมารภักจ) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแพทย์แผนไทยในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นมา การถ่ายทอดความรู้และจริยธรรมทางการแพทย์แผนไทยโดยศึกษาจากเอกสารและกลุ่มประชากร พบว่าการแพทย์แผนไทยเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ แพทย์แบบประสพการณ์ แพทย์แบบอำนาจเหนือธรรมชาติ แพทย์แบบโหราศาสตร์ และการแพทย์แบบทฤษฎีธาตุ ผู้ที่เป็นแพทย์แผนไทยในอดีตได้รับการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลในครอบครัว ปัจจุบันเป็นการถ่ายทอดความรู้แบบพื้นบ้านส่วนจริยธรรมทางการแพทย์นั้น แพทย์แผนไทยใช้หลักพุทธจริยธรรม ต่อมามีการกำหนดจรรยาแพทย์และจรรยาเภสัชแผนไทยขึ้นเพื่อเป็นมาตรฐานเดียวกัน การศึกษาภาคสนามพบว่าที่สถานพยาบาลบวรนิเวศโบราณเวชกรรม อายุรเวทวิทยาลัย พบว่าเป็นการแพทย์แผนไทยประยุกต์ โดยผสมผสานการแพทย์สมัยใหม่และการแพทย์แผนไทย จริยธรรมที่ใช้คือสังคหวัตถุและอิทธิบาทธรรม ความประหลาดที่ถือว่าร้ายแรง คือ การหลอกลวงว่ามีความรู้ ปัญหาที่ขัดแย้งกับจริยธรรมคือปัญหาทางเศรษฐกิจและการขาดความรักในวิชาชีพ

ทิพย์สุดา เณรทอง (2534) ศึกษาเรื่อง การเลือกใช้บริการรักษาโรคแผนพื้นบ้านและแผนปัจจุบัน: กรณีศึกษาเฉพาะวัดโพธิ์ทองและโรงพยาบาลพระนั่งเกล้าจังหวัดนนทบุรีเป็นการศึกษาในเชิงมานุษยวิทยาเพื่อศึกษาบทบาท วิธีการรักษาโรคทั้งการรักษาแผนพื้นบ้านและแผนปัจจุบันซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ผู้ให้การรักษา กระบวนการรักษา และผู้มารับบริการ

ผลการศึกษา พบว่าผู้ให้การรักษาแผนพื้นบ้านที่วัดโพธิ์ทองบน มีทั้งบรรพชิตและฆราวาส ซึ่งกระบวนการเรียนรู้เป็นการแสวงหาความรู้เอง ด้วยความสนใจหรือเคยประสบปัญหาการทำงาน ช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยจะไม่หวังค่ารักษาพยาบาล ส่วนผู้ให้การรักษาปัจจุบันจะมีกระบวนการเรียนรู้ซึ่งต้องสำเร็จการศึกษาจากสถาบันที่ทางการรับรอง โดยมีเงินเดือนตอบแทน

การรักษาที่วัดโพธิ์ทองบนจะใช้วิธีพุทธไสยศาสตร์และสมุนไพรที่มีกระบวนการไม่ซับซ้อน ส่วนที่โรงพยาบาลพระนั่งเกล้า ผู้รับบริการต้องผ่านขั้นตอนหลายอย่างกว่าจะได้พบแพทย์ ต้องทำตามระเบียบของโรงพยาบาล

ผู้ที่มารับการรักษาโรคที่วัดโพธิ์ทองบนมีทั้งผู้ป่วยที่มีอาการทางร่างกายและพวกที่เจ็บป่วยจากความเชื่อ หมอพื้นบ้านจะอธิบายสาเหตุของโรคแล้วรักษาให้ ผู้มารักษาได้รับคำแนะนำจากผู้ใกล้ชิดและมีความกลัวและไม่เข้าใจกระบวนการรักษาโรคแผนปัจจุบันนอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายและความเชื่อในอำนาจลึกลับ ผู้ที่มารับการรักษาที่โรงพยาบาลพระนั่งเกล้า แผนกอายุรกรรมเป็นผู้ป่วยโรคเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคอัมพฤกษ์ ความดันโลหิตสูง โรคหอบหืด มะเร็ง ผู้ป่วยกลุ่มนี้เคยรักษาด้วยแผนพื้นบ้านหรือควบคู่กันทั้ง 2 แผน

ชูศักดิ์ สุวิมลเสถียร (2357) ศึกษาเรื่อง กว๋าซา: การรักษาโรคด้วยวิธีพื้นบ้านของชาวจีนอพยพหมู่บ้านเวียงหมอก ตำบลห้วยซ้อ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่า “กว๋าซา” เป็น

ระบบการแพทย์พื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชน ชาวบ้านที่เป็นชาวจีนอพยพมีวิธีการและการอธิบายโลกทัศน์เรื่องการเจ็บป่วย เข้าใจกันเองในชุมชน ชาวบ้านใช้ “กัวซา” ในการรักษาอาการเจ็บป่วยขั้นต้น ทำให้เกิดรอยผื่น ฟกช้ำหรือรอยบวมแดงที่ผิวหนังแต่อาการจะค่อย ๆ เลือนหายไปเองภายใน 3-10 วัน เหตุที่ทำให้ชาวบ้านมีพฤติกรรมการรักษาดังกล่าว คือ ได้รับผลดีจากประสบการณ์ รักษาง่ายและสะดวกรวดเร็วใช้รักษาเวลาที่ขาดแคลนยา เป็นการพึ่งตนเองและทำให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นพวกเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านมิได้ปฏิเสธระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน แต่พยายามปรับการใช้บริการทั้งหลายร่วมกัน ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมทางสุขภาพในหมู่บ้านของตน

กฤติยา แสงเจริญ (2527) ศึกษาเรื่อง หมอลำผีฟ้า: ผู้รักษาพื้นบ้านมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวิธีการรักษา ความเป็นมาสุขภาพจิต ความสามารถในการรักษาโรคของหมอลำผีฟ้า เพื่อความเข้าใจในวิธีการรักษาและนำมาเป็นแนวทางป้องกันปัญหาจิตเวชในชุมชน ผู้วิจัยศึกษาค่าทางสถิติ T test พบว่าค่าสุขภาพจิตที่วัดโดย SCL 90 ของหมอลำผีฟ้าไม่แตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบโดยมีการดำรงชีวิตเหมือนชาวบ้านทั่วไป ประกอบอาชีพหลัก คือ ทำนา และได้รับความเชื่อถือในหมู่บ้าน โดยได้รับเลือกเป็นผู้นำทำกิจกรรมในหมู่บ้าน บุคคลเหล่านี้ได้รับเกียรติจากครอบครัว เป็นที่ยกย่องของบุตรหลานตามวัฒนธรรมไทย ที่ให้ความเคารพผู้อาวุโส บุคคลเหล่านี้มีลักษณะพูดล่อง สักค้มเก่ง มีความมั่นใจ แต่จากการสัมภาษณ์ตามเกณฑ์ SL90 พบว่า มีลักษณะเกรงกลัว ระวังตัว สงสัย อาจเนื่องมาจากการห้ามทรงเจ้าเข้าผี

สุจินดา คุจาวิณิช (2535) ศึกษาเรื่องการปรับบทบาทของหมอพื้นบ้านในชุมชนไทยลาว จังหวัดนครพนม มีจุดประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อสถานภาพและบทบาทของหมอพื้นบ้าน รวมทั้งการปรับบทบาทของหมอพื้นบ้านเพื่อให้ดำรงอยู่ในชุมชน การมีระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน มีผลทำให้ความเชื่อในประสิทธิภาพของการรักษาของหมอพื้นบ้านลดลง มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการทำมาหากินและการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดการอพยพแรงงานต่างถิ่น ทำให้โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป เกิดช่องว่างในกระบวนการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรม

ในด้าน การปรับบทบาท พบว่าเป็นการลดบทบาทในการรักษาเฉพาะบางกลุ่มอาการของโรค โดยเฉพาะโรคที่ระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน ไม่สามารถอธิบายการป่วยหรือยังไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ บทบาทที่เพิ่มสูงขึ้นคือด้านที่ทำให้ผู้ป่วยสบายใจและมีบทบาททางสังคม ในการเข้าร่วมเป็นผู้นำทางการและอาจเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข

ปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยในบทบาท คือ ปัจจัยในตัวหมอเอง เช่น เศรษฐกิจอายุ และสุขภาพและการปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับแก่ชาวบ้าน ปัจจัยในชุมชน คือ ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจ

แบบการเกษตรชาวบ้านยังเลี้ยงชีพภายในหมู่บ้านได้ มีวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อผีและชุมชนไม่มีระบบบริการสาธารณสุขของรัฐในหมู่บ้าน

วไลพร ภวภูตานนท์ ณ.มหาสารคาม (2521) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ไทยที่เป็นหมอพระในด้านการบำบัดรักษาโรคแก่ชุมชน” เพื่อวิเคราะห์วิธีการและผลสัมฤทธิ์ เช่น การใช้เวชกรรมแผนโบราณ ยาสมุนไพรและไสยศาสตร์ รวมถึงสาเหตุและปัญหาของประชาชนที่มารับการบำบัดรักษาโรค โดยใช้แบบสอบถามเชิงสัมภาษณ์กับหมอพระ 6 รูปและผู้ป่วยจำนวน 600 ราย ในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง ผลการวิจัยพบว่าหมอพระมีส่วนช่วยเหลือและบรรเทาทุกข์แก่ประชาชนได้ สาเหตุจูงใจให้ผู้ป่วยมารับบริการจากหมอพระแม้จะไม่ใช่เหตุผลทางวิทยาศาสตร์นัก แต่สามารถรักษาโรคเรื้อรังบางอย่างได้ในเวลาไม่นานเกินไปรวมทั้งได้รับกำลังใจคำสอนและบรรยากาศทางศาสนา ทำให้บรรเทาความกังวล ชาวบ้านเข้าใจและยอมรับปัญหาทางสุขภาพ ทั้งนี้การกระทำของพระสงฆ์เป็นการช่วยเหลือทั้งด้านสุขภาพกายและใจ

อรทัย รวยอาจิน, กาญจนา แก้วเทพ (2523) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของแพทย์แผนโบราณในการพัฒนาสาธารณสุข” เพื่อศึกษาพฤติกรรมการรักษาทางการแพทย์แผนไทย เช่น จรรยาแพทย์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์แพทย์แผนไทยในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 50 รายและคนไข้จำนวน 198 ราย ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยสำคัญที่เป็นสาเหตุให้ผู้ป่วยมารับการรักษาพยาบาลกับหมอแผนโบราณ เพราะมีความเชื่อว่าต้องรักษาให้หายได้และมีราคาไม่แพง บรรยากาศทั่วไปเป็นที่น่าพอใจ หลังจากรับการรักษาพยาบาลแล้วรู้สึกสบายใจหายกังวล หมอแผนโบราณมีคุณธรรมประจำส่วนใหญ่ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และการไม่โลภ ทั้งยังเปิดโอกาสให้เวลาคนไข้ซักถามอย่างเต็มที่โดยไม่ปฏิเสธที่จะตอบและมีได้รังเกียจที่จะผสมผสานความรู้เทคนิคในการตรวจวินิจฉัยโรคจากแพทย์ปัจจุบันรวมทั้งมีความคิดและความต้องการปรับปรุงวิธีการรักษาให้ทันสมัยแบบวิทยาศาสตร์อีกด้วย

2. ในต่างประเทศ

Marine Dobkin de Rios (1992) ศึกษาการรักษาโรคด้วย พืชสมุนไพร ที่มีชื่อว่า hayahausca ของชาวสแลม Belen แถบ Iquito ประเทศเปรู พบว่าพืชชนิดนี้มีการออกฤทธิ์คล้ายกับเป็นยาเสพติดประเภทหลอนประสาทโดยผู้ที่มีความเชื่อถือจะเป็นคนยากจน ชนชั้นกลาง และแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่บริหารการประกอบพิธีกรรม จะเป็นการตีพิมพ์ในลักษณะที่เป็นเครื่องตีพิมพ์ มีเพลงมีการชุมนุมจะช่วยให้คนป่วยรับรู้ทางจิตวิญญาณเป็นการภายในว่าสาเหตุของอาการป่วยเป็นอย่างไร โดยมีความเชื่อว่าโรคไม่ได้มีสาเหตุจากธรรมชาติ แต่เป็นผลของไสยศาสตร์หรือเวทย์มนต์ ผู้วิจัยศึกษาปัจจัยทางวัฒนธรรมและระบบความเชื่อ ทศนคติความคาดหวังและค่านิยม ในการใช้พืชชนิดนี้และใช้ประสบการณ์ของบุคคลในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยสรุปว่าความเชื่อเช่นนี้เกิดจากความกดดันสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ และความไม่สบายใจต่าง ๆ

Thomas R. Forbes Z (อ้างใน Wayland 1977: 11–20) ผู้วิจัย เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย Yale ได้ศึกษาวิจัยการรักษาอาการบาดเจ็บ อาการป่วยด้วยหินหรือวัตถุที่มีลักษณะคล้ายหิน ในการใช้รักษาอาจมีส่วนผสมของแป้งบดและมีเครื่องรางต่าง ๆ มาใช้ เช่น การรักษาแผลถูกงูกัด จะใช้หินวางที่บาดแผลนอกจากนี้ใช้ในการรักษาบาดแผลที่ถูกสุนัขกัด ผู้วิจัยพบว่าการรักษาด้วยวิธีนี้ช่วยทางด้านจิตใจและมักจะประสพผลดี ในกรณีที่ไม่มพิษหรือสุนัขไม่มีอาการเป็นโรคพิษสุนัขบ้า การเก็บข้อมูล มีการจัดเก็บในรัฐต่าง ๆ ในสหรัฐ เช่น Nevada Missouri Florida และ Kentucky ในช่วงปี 1877–1888

Francisco Guerra (อ้างใน Wayland 1977:170–174) ทำการศึกษาการรักษาพยาบาลพื้นบ้านของชาวอเมริกันเชื้อสายสเปน พบว่า การรักษาเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อทางศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกความเชื่อแนวไสยศาสตร์และการใช้ยาสมุนไพร การอธิบายสาเหตุของโรคมาจากปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติและการทำบาปในตัวปัจเจกบุคคล หรืออาจเป็นวิญญูณที่ปองร้าย หรือการลงโทษของพระเจ้า

Lowell John Bean (อ้างใน Wayland 1977: 109–124) ศึกษาการรักษาพื้นบ้านแบบหมอผี (Shamanistic cult) ของชาวอินเดียน ในรัฐแคลิฟลอเนีย การศึกษาแบ่งเป็นหัวข้อดังนี้ คือ สถานที่ทำกิจกรรม สาเหตุและการอธิบายเกี่ยวกับโรค บทบาทและอำนาจของหมอผี และการตอบสนองด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับความเชื่อ พบว่าเป็นการทำหน้าที่ทางศาสนาในกลุ่ม มีบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจ เป็นการหล่อหลอมระหว่าง Sacred กับ Profane มีการรักษาวิญญูณติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติ หมอผีมีบทบาทเปรียบเหมือนนักปราชญ์ วีรบุรุษ แต่กีดกันไม่ให้ผู้หญิงเป็นหมอผี การรักษาจะใช้ สมุนไพร การนวด บทเพลงอำนาจเหนือธรรมชาติและวิทยาการทางวิทยาศาสตร์ การอธิบายสาเหตุของโรคอ้างอิงตามระดับของพลังอำนาจที่มีการจัดเป็นลำดับขั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของโรคและถ้าเป็นโรคที่มีระดับสูงด้านอำนาจ จะควบคุมอำนาจเหนือธรรมชาติได้ยากกว่าโรคที่มีระดับชั้นด้อยกว่า

จากเอกสารและงานวิจัย พบว่า ปัจจัยที่นำคนมาสู่การรักษาพยาบาลด้วยวิธีการต่าง ๆ ล้วนแล้ว มาจากความรู้สึกนึกคิดอันเป็นพื้นฐานด้านอุปนิสัยตลอดจนบุคลิกภาพซึ่งกำหนดมาจากรูปแบบวัฒนธรรมในสังคมที่คน ๆ นั้นอาศัยอยู่ กรณีคนที่รักษาโรคแบบพื้นบ้านจะได้รับอิทธิพลจากคนรอบข้างที่แสดงพฤติกรรมอันเป็นแบบอย่างให้ถือปฏิบัติตาม หรืออาจได้รับการโน้มน้าวใจจากบุคคลใกล้ชิด นอกจากนี้ ปัจจัยภายในตัวผู้ป่วย เช่น ค่านิยม มีส่วนช่วยให้คนตัดสินใจเลือกใช้การรักษาพยาบาลตามความเชื่อถือของตน โดยไม่ขัดแย้ง กับความเชื่อเดิมที่มีอยู่หากเป็นสิ่งแปลกใหม่บทบาทของสื่อมวลชนจะช่วยเผยแพร่ผลดีของวิธีการรักษาโรคไปยังคนหมู่มาก สำหรับปัจจัยภายนอก สิ่งที่เข้ามามีบทบาท คือ ปัจจัยด้านความสัมพันธ์กับผู้ให้การรักษาโรค นั่นคือบุคคลเหล่านี้มีส่วนสร้างความเชื่อถือศรัทธาเช่น ในกรณีที่เป็นหมอพระ หรือหมอผีในบางสังคม การรักษาโรคกับคนเหล่านี้ ช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจ และเป็นกำลังใจในการดำเนินชีวิต มีความหวังที่จะหายขาดจากโรค

การแสวงหาทางรักษาโรคนั้น เป็นหนทางหนึ่งในการแก้ปัญหาความเจ็บป่วย ในสังคม มนุษย์ ต้นเหตุที่แท้จริงมาปัจจัยทางร่างกายที่มีความบกพร่อง จำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษา จึงตั้งสมมติฐานได้ว่าความจำเป็นพื้นฐานทางด้านร่างกายส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการรักษาพยาบาล

กล่าวโดยสรุป คือ การรักษาพยาบาลเป็นส่วนหนึ่งในระบบวัฒนธรรมมนุษย์ ซึ่งมีวิธีการ เฉพาะในการรักษาขึ้นอยู่กับระบบการขัดเกลาทางสังคมที่มนุษย์ในสังคมนั้นได้รับมาจะเอื้ออำนวย ให้กับมนุษย์มีแนวคิดอย่างไร ทั้งนี้ยังมีปัจจัยจากคนรอบข้างและสื่อมวลชนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

- ตัวแปรอิสระคือ
1. ความต้องการความจำเป็น ชั้นพื้นฐาน
  2. ครอบครัวและเครือข่าย
  3. กลุ่มเพื่อน
  4. การสื่อสารมวลชน
  5. การเป็นโรคร้ายแรง
  6. ความต้องการความมั่นคงทางจิตใจ
  7. ความศรัทธาในองค์กร

ตัวแปรตาม คือ การรักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล

1. ความต้องการความจำเป็นพื้นฐาน
2. ครอบครัวและเครือข่าย
3. กลุ่มเพื่อน
4. การสื่อสารมวลชน
5. การเป็นโรคร้ายแรง
6. ความต้องการความมั่นคงทางจิตใจ
7. ความศรัทธาในองค์กร

การรักษาโรคด้วยพลังจักรวาล

สมมติฐานการวิจัย

1. ความต้องการความจำเป็นพื้นฐานทำให้คนมารักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล
2. ครอบครัวและเครือข่ายมีอิทธิพลทำให้คนมารักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล
3. กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลทำให้คนมารักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล
4. การสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลทำให้คนมารักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล
5. การเป็นโรคร้ายแรงทำให้คนมารักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล
6. ความต้องการความมั่นคงทางจิตใจทำให้คนมารักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล
7. ความศรัทธาในองค์กรทำให้คนมารักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล

นิยามตัวแปร

ความต้องการความจำเป็นพื้นฐาน

หมายถึง ความต้องการทางด้านร่างกาย ที่มีความจำเป็นต้องได้รับการรักษาบรรเทา เช่น อาการเจ็บป่วยไม่สบายทั่วไป ตัวร้อน เป็นไข้ ปวดศีรษะ หรืออาการที่ไม่สามารถระบุโรคที่ชัดเจน อาจมีอาการเรื้อรังแต่ไม่รุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต

ครอบครัวและเครือข่าย

หมายถึง กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดเดียวกัน มีต้นตระกูลเดียวกัน หรือ มีความสัมพันธ์กันด้วยการสมรส มีจำเป็นต้องอยู่ในครัวเรือนเดียวกันที่มีส่วนในการแนะนำเรื่องพลังจักรวาลทั้งนี้รวมกระบวนการขัดเกลาทั้ง 5 ประการในแนวคิด คือ ความรู้และประสบการณ์ทางสังคมการกระทำระหว่างกันทางสังคม ภาษา ความรักความชอบพอ และสภาพแวดล้อม

กลุ่มเพื่อน

หมายถึง คนที่รู้จักสนิทสนม และมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันที่มีการแนะนำให้มารักษาโรคด้วยพลังจักรวาลหรือศึกษาเรื่องพลังจักรวาล ทั้งนี้รวมกระบวนการขัดเกลาทั้ง 5 อย่างที่อ้างไว้ในแนวคิด คือ ความรู้และประสบการณ์ทางสังคม การกระทำระหว่างกันทางสังคม ภาษา ความรักความชอบพอ และสภาพแวดล้อม

การสื่อสารมวลชน

หมายถึง บุคคล องค์กร ตลอดจนเทคโนโลยี ในการให้ข้อมูลข่าวสารเช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งให้ข้อมูลข่าวสารแก่คนทั่วไป ในเรื่องเกี่ยวกับพลังจักรวาลทั้งนี้รวมกระบวนการขัดเกลาทั้ง 5 ประการที่อ้างไว้ในแนวคิด คือ ความรู้และประสบการณ์ทางสังคม การกระทำระหว่างกันทางสังคม ภาษา ความรักความชอบพอ และสภาพแวดล้อม

การเป็นโรคร้ายแรง

หมายถึง การป่วยรุนแรงจนแพทย์แผนปัจจุบันรักษาไม่หาย มีอันตรายจนอาจถึงแก่ชีวิตได้

ความศรัทธาในองค์การ

หมายถึง การให้ความเชื่อถือ ไว้วางใจ นิยมชมชอบ ผู้ให้การรักษาโรคด้วยพลังจักรวาล
เจ้าหน้าที่ในมูลนิธิ และผู้สอนและเผยแพร่เรื่องพลังจักรวาล

การรักษาโรคด้วยพลังจักรวาล หมายถึง การใช้พลังจักรวาลรักษาอาการเจ็บป่วย

พลังจักรวาล (Universal Energy) หมายถึง พลังที่มีลักษณะเป็นพลังแม่เหล็กไฟฟ้ามีอยู่ในธรรมชาติในดวงดาวต่าง ๆ ในระบบสุริยจักรวาล เป็นพลังที่มีอำนาจมาก นำมาใช้ในการรักษาพยาบาลโรคต่าง ๆ ได้ทุกชนิด ผู้ที่จะนำพลังนี้มาใช้ได้ต้องผ่านการเรียนวิธีการนำพลังมาใช้ด้วยการรับการเปิดจักระจากอาจารย์ผู้สอน จักระนี้จะมี 7 จุดในร่างกายคนเรา นั่นคือเป็นจุดรับพลังในร่างกาย เช่น หน้าผาก ศีรษะ คอ กลางหลัง เอว ก้นกบ และอวัยวะเพศ

วิธีการรักษาโรค จะใช้ฝ่ามือแตะบริเวณจักระทั้ง 7 ของผู้ป่วย แล้วแต่ว่าอาการป่วยจะเป็นในส่วนที่จักระใดเป็นตัวคุมอวัยวะนั้น พลังจักรวาลมีการเรียนในหลายระดับขั้นตอน ตั้งแต่ระดับ 1-6 ขั้นสูงสุดคือระดับที่ 6 จะมีความสามารถในการรักษาสูงสุด คือ รักษาคนได้ไม่จำกัดจำนวนมีพลังพิเศษในการระงับภัยพิบัติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว สามารถรักษาโรคของสัตว์และช่วยให้พืชผลมีผลผลิตที่ดี

สถานที่ที่ให้การรักษาโรคด้วยพลังจักรวาลได้ คือ มูลนิธิเพื่อฝึกพลังจักรวาล ประธานมูลนิธิคือ พลเอกเกษม นภาสวัสดิ์ มีสาขาย่อยในต่างจังหวัดและกรุงเทพฯ การรักษาโรคผู้มารับการรักษาจะไม่เสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใดและรักษาให้กับทุกคน

พลังจักรวาลเป็นวิธีการรักษาดั้งเดิมตั้งแต่สมัยแอตแลนติส ผู้มารื้อฟื้นภายหลัง คือ ท่านดาสิรา นาราดา พระภิกษุชาวศรีลังกา จนกระทั่งถ่ายทอดมาถึงอาจารย์ เลือง มินท์ ดังดาสิรานาราดา ชาวเวียดนามนำมารักษาคคนในยุโรปและเอเชียจนแพร่หลายทั่วโลก

การรักษานั้นจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ควบคู่ไปกับสมาธิและผู้รักษาจะต้องมีจริยธรรมในการรักษา นั่นคือ ต้องมีความเมตตากรุณา การรักษาโรค ใช้เวลาประมาณ 5 นาที

การอธิบายสมมติฐาน

1. ความต้องการความจำเป็นขั้นพื้นฐานทำให้คนมารักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล

ความต้องการความจำเป็นขั้นพื้นฐาน นำมาจากทฤษฎีการหน้าที่นิยมของมาลินอฟสกี คือเป็นความต้องการเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ เป็นความต้องการเกี่ยวกับทางด้านร่างกาย เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เมื่อมนุษย์มีความเจ็บป่วยทางร่างกาย เช่น มีอาการไม่สบายทางร่างกายก็ต้องแสวงหาวิธีการบำบัดรักษาให้บรรเทา จึงเป็นส่วนที่ทำให้ไปรับการรักษาโรคด้วยพลังจักรวาลและความต้องการนี้เองสอดคล้องกับความต้องการทางสรีระ (Psychological needs) ของ Maslow มนุษย์มีความต้องการการตอบสนองทางร่างกายที่มีลักษณะเป็นสัจชาติญาณที่ต้องการจะระงับความเจ็บปวดในร่างกาย และนอกจากนี้มนุษย์ต้องการความปลอดภัยในชีวิตและต้องการความปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ (Safety and Security needs) จึงต้องหาวิธีการรักษาโรค เช่น รักษาโรคด้วยพลังจักรวาล เช่นเดียวกับกรณีศึกษา ของ ชูศักดิ์ สุวิมลเสถียร ชาวบ้านเวียงหมอกรักษาโรคแบบพื้นบ้าน ส่วนหนึ่งมาจากสาเหตุของการขาดแคลน ยารักษาโรค และกรณีศึกษา ของสุจินดา คุจาวิณิช (2535) พบว่า ชาวบ้านรักษาโรคแบบพื้นบ้าน ส่วนหนึ่งเพราะไม่มีการบริการสาธารณสุขของหมู่บ้าน

การแสวงหายารักษาโรคหรือหาวิธีการรักษาอาการเจ็บป่วย เป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์ไม่ได้แข็งแรง มีสุขภาพดีอยู่เสมอ ระบบร่างกายทำงานคนเรามีการบกพร่องเกิดขึ้นได้ ในกรณีที่ขาดยารักษาโรค ร่างกายมีความเจ็บปวด และมีความรู้สึกทรมานกับอาการนั้น ซึ่งบางครั้งอาการเกิดขึ้นเรื้อรังและหาสาเหตุไม่ได้ ไม่รู้ว่าจะรักษาด้วยวิธีการใด จึงจำเป็นต้องหาทางเลือกรักษาด้วยวิธีการรักษาโรคด้วยพลังจักรวาล ซึ่งคนที่เรียนวิชาพลังจักรวาลมาแล้ว สามารถรักษาอาการที่เกิดขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วนได้ทันทีทันใดและไม่ต้องใช้เวลา นานในการรักษา การใช้พลังจักรวาลสามารถใช้ระงับอาการเจ็บปวดที่มีขึ้นในขณะนั้นได้ ซึ่งถ้าคนปกติที่ไม่เคยรักษาโรคด้วยพลังจักรวาล จะต้องทนทรมาน ต้องใช้เวลาเดินทางไปรักษา ที่โรงพยาบาล ทำให้ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง รวมทั้งเสียค่ารักษาพยาบาลด้วย คนที่รู้วิชาพลังจักรวาลสามารถรักษาตนเองได้อย่างทันท่วงที โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่

2. ครอบครัวและเครือข่ายมีอิทธิพลทำให้คนมารักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล

ครอบครัวและเครือข่าย เป็นกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพล ในการขัดเกลากายทางสังคม (Socialization) จึงมีส่วนชักนำให้คนมารับการรักษาโรคด้วยพลังจักรวาล เพราะมีความใกล้ชิด และอยู่อาศัยภายในครัวเรือนเดียวกัน หรือมีความผูกพัน รักใคร่สนิทสนมกัน เมื่อคนมีความทุกข์ร้อน เช่น เจ็บป่วยก็แนะนำ หรือเป็นที่ปรึกษาให้ไปรักษาโรคด้วยพลังจักรวาล เพราะตนเองเห็นผลสำเร็จของการรักษามาแล้ว บุคคลเหล่านี้มีอิทธิพลกับคนรอบข้าง เป็นผู้ช่วยปลูกฝังแนวความคิด ค่านิยมต่าง ๆ ตลอดจนเป็นผู้อบรมสั่งสอนลูกหลานมาตั้งแต่เยาว์วัย จึงเป็นบุคคลที่มีอำนาจในการชักจูงใจ และเป็นแบบอย่างให้คนรุ่นต่อมามีถือเป็นแบบอย่างให้ทำตาม หรือเป็นบุคคลที่มีความเชื่อถือ มีความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิการชักชวน ไปทำสิ่งใดก็ตาม เช่น ไปรักษาโรคด้วยพลังจักรวาลกันทั้งครอบครัว และเครือข่าย คนที่อยู่ในกลุ่มเครือข่ายเดียวกัน ย่อมมีความผูกพันและยอมทำตามกันได้ เนื่องจากมีความคุ้นเคยรักใคร่ชอบพอกันเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

ลักษณะการให้คำปรึกษาและได้รับคำแนะนำจากคนใกล้ชิด พบได้ในงานศึกษาของทิพย์สุดา เณรทอง (2534) ผู้รักษาโรคแบบพื้นบ้านได้รับคำแนะนำจากผู้ใกล้ชิด จึงตัดสินใจมารับการรักษาที่วัดโพธิ์ทองบน

3. กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลทำให้คนมารักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล

กลุ่มเพื่อนตลอดจนคนรู้จักและเพื่อนร่วมงาน เป็นกลุ่มปฐมภูมิที่มีความสำคัญในกระบวนการชดเชยทางสังคม เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิด เป็นเพื่อน ที่รู้จักกันในละแวกบ้าน หรือเป็นเพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมโรงเรียน หรือคนรู้จักชอบพอกันที่มีความนับถือ เชื่อถือไว้วางใจ ถ้าหากคนกลุ่มนี้ชักชวนไปรักษาโรคด้วยพลังจักรวาล ก็จะมีส่วนโน้มน้าวใจให้ไปทดลองรักษาโรคด้วยพลังจักรวาลร่วมกัน การยอมรับและทำกิจกรรมร่วมกันเป็นผลมาจากความผูกพันที่สนิทสนม มีความรักและเข้าใจกันดี จนก่อให้เกิดพฤติกรรมยอมทำตามกัน เพราะเชื่อใจกันและมีความเชื่อว่า คนกลุ่มนี้มีความหวังดี แนะนำให้มารักษาโรคจะได้หายจากความเจ็บป่วยนั้น ๆ ทั้งนี้คนกลุ่มนี้อาจเป็นคนในวัยเดียวกัน อาจมีความชอบ มีรสนิยมเดียวกัน มักมีส่วนชักจูงใจให้ทำกิจกรรมร่วมกันโดยที่กิจกรรมนี้ตอบสนองความต้องการที่ตนเองขาดอยู่ เป็นไปได้ที่บางคนในสังคมอาจมีความเชื่อเพื่อนมากกว่าครอบครัว จึงทำให้ในบางกรณีเพื่อนมีอิทธิพลในการชดเชยทางสังคมที่โดดเด่นกว่าครอบครัว

สถิติ สุขบท (2539) ชาวบ้านรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน เพราะได้รับอิทธิพลจากความเชื่อส่วนตัวของชาวบ้าน และจากความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิซึ่งเกิดขึ้นได้ในหมู่เพื่อนและคนรู้จัก

4. การสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลทำให้คนมารักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล

การสื่อสารมวลชนเช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุ มีบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสาร และเป็นหน่วยหนึ่ง ที่สามารถก่อให้เกิดการชดเชยทางสังคมได้ จึงมีส่วนทำให้คนรู้จักและไปรักษาโรคด้วยพลังจักรวาล เนื่องจากสื่อมวลชนเข้าถึงกลุ่มคนได้อย่างทั่วถึง และมีความสะดวกรวดเร็ว ตลอดจนมีความทันสมัย ที่เข้ากับสังคมยุคใหม่ที่เป็นโลกแห่งการสื่อสาร บทบาทของสื่อมวลชน มีหน้าที่ในการเผยแพร่ข่าวสาร และข้อมูลที่สื่อมวลชนนำเสนอมีส่วนดึงดูดใจและโน้มน้าวใจ ให้คนมีความสนใจต่อวิวัฒนาการสมัยใหม่ เช่น การใช้พลังจักรวาลรักษาโรคนั้นนับว่าเป็นสิ่งใหม่ มีความแปลกและน่าสนใจ สื่อมวลชนสามารถสร้างภาพให้มีความเร้าใจ กรณีที่คนรับรู้ข่าวสารเรื่องพลังจักรวาลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น จากสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ตลอดจนทางโทรทัศน์ ทำให้คนอยากมาทดลองรักษาโรค แม้ว่าการเดินทางมีความไกลเพียงใด สื่อมวลชนสามารถกระจายข่าวความน่ามหัศจรรย์ของการรักษาโรคด้วยวิธีการใช้พลังจักรวาลไปให้คนจำนวนมากรับทราบ แม้จะอยู่ในที่ห่างไกลหรืออยู่ที่ใดก็ตาม สื่อมวลชนสามารถแสดงรายละเอียดข้อมูลที่สำคัญ ที่มีความจำเป็นให้ผู้นับสารทราบล่วงหน้าเป็นการเบื้องต้นก่อน ถ้าเป็นรายการโทรทัศน์ที่มีชื่อเสียง เป็น สิ่ง

ตีพิมพ์ที่เป็นยอดนิยม ปัจจัยนี้จะช่วยให้ข่าวสารเรื่องพลังจักรวาลได้รับความสนใจมากขึ้น เช่น Thomas R Forbez ศึกษาการรักษาโรคด้วยหิน ของชาวอเมริกันพบว่า การสื่อสารมวลชนช่วย เผยแพร่ข่าวสารความสำเร็จ และประสบการณ์ของคนที่รักษาโรคด้วยวิธีการนี้ ทำให้ข่าวสารกระจายไปอย่างรวดเร็วในหลายรัฐ ช่วยกระตุ้นความสนใจให้ประชาชนตื่นตัว และวิพากษ์วิจารณ์อย่าง กว้างขวาง

5.การเป็นโรคร้ายแรงทำให้คนมารักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล

การเป็นโรคร้ายแรง เป็นเรื่องที่เราต้องเผชิญ ตามทฤษฎีระบบการแพทย์ กล่าวว่า เมื่อมีสาเหตุทำให้เกิดโรคร้าย จำเป็นต้องมีการรักษาพยาบาลโดยมีลำดับขั้นตอนการเริ่มต้นรักษาตนเองและในที่สุดถ้ามีอาการรุนแรงก็จะหา แหล่งทำการรักษาพยาบาล เช่น ไปรับการรักษาดูแลด้วย พลังจักรวาล มนุษย์เรามีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงความทุกข์และต้องการความสุข เราถือว่าการเจ็บป่วยเป็นความทุกข์เราจึงต้องแสวงหาวิธีการรักษาโรค โดยเฉพาะถ้าเป็นโรคที่รักษาที่ใดก็ไม่หาย ไม่มีวิธีใดรักษาโรคได้อีกแล้ว เราจึงต้องหาวิธีการรักษาด้วยพลังจักรวาล เพราะเชื่อว่า สามารถรักษาโรคได้ทุกโรค และกรณีที่ยากจนไม่มีเงินรักษาโรค ที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายที่มีค่ารักษาพยาบาลราคาแพง ทำให้คนเราต้องเลือกทางรักษาที่จะให้ความหวังได้ มิฉะนั้นอาจต้องเสี่ยงในการที่จะต้องเสียชีวิตในที่สุดนั้น เป็นสิ่งที่ใครก็ไม่พึงปรารถนา และความคิดแบบ Shot gun Theory กล่าวว่า ถ้าความเจ็บป่วยมีความร้ายแรง ประชาชนจะใช้บริการการรักษาพยาบาลเท่าที่จะทำได้ในขณะนั้น โดยไม่เลือกกว่าเป็นวิธีการแบบใดเพื่อจัดการปัญหาด้านนั้นก่อน

6.ความต้องการความมั่นคงทางจิตใจทำให้คนมารักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล

ความต้องการด้านความมั่นคงทางจิตใจเป็นความต้องการที่มาลินอฟสกีบอกว่าเป็นความต้องการความสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคมมนุษย์มีความไม่มั่นใจในชีวิต จึงต้องหาที่พึ่งเพื่อทำให้รู้สึกอบอุ่นใจ เช่น การไปรับการรักษาดูแลด้วยพลังจักรวาล ทำให้รู้สึกว่ามีที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ มีโอกาสที่จะหายจากโรค การรักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาลทำให้รู้สึกเหมือนว่าได้รับที่พึ่งทางจิตใจ เนื่องจากคนป่วยมีความหวังที่จะหายขาดจากโรค พลังจักรวาลสามารถรักษาได้ทุกโรค และช่วยบรรเทาความเจ็บปวดได้ อีกทั้งมีตัวอย่างของผู้ที่หายขาดจากโรคแล้ว มีตัวอย่างของผู้ที่มีอาการดีขึ้น และนอกจากนี้ยังได้รับกำลังใจจากเพื่อนฝูงญาติพี่น้องและคนที่ให้การรักษา ทำให้รู้สึกมีกำลังใจดีขึ้น พร้อมที่จะต่อสู้กับโรคร้ายที่คุกคามอยู่ได้ และความต้องการทางด้านจิตวิทยาเช่นนี้ พบในกลุ่มคนที่ไปหาาร่างทรงด้วยความสมัครใจในงานวิจัยของ นิภาวรรณ วิรัชนิภาวัน (2532) และกลุ่มคนในเปรู จากงานวิจัยของ Doblin de rios (1992) ใช้วิธีการเฉพาะในการรักษาโรค เนื่องจากมีแรงกดดันทางเศรษฐกิจสังคม ทำให้ไม่สบายใจ และกังวลใจ และความกังวลใจของประชาชนลดน้อยลง เมื่อได้รับการรักษาโรคจากพระสงฆ์ ที่สอนคุณธรรมไปพร้อมกับให้บริการทางด้านสุขภาพ ในการศึกษาของ วไลพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม (2521)

7. ความศรัทธาในองค์การทำให้คนมารักษาโรคด้วยพลังจักรวาล

ความศรัทธาในองค์การ เป็นความรู้สึกที่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องภาวะผู้นำ และทฤษฎีองค์การ โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล นั่นคือ คนกลุ่มหนึ่งมีความสนใจร่วมกัน นั่นคือคนกลุ่มนี้แสดงพฤติกรรมโดยได้รับอิทธิพลจากความชื่นชอบบุคลิกภาพของกลุ่มหนึ่ง นั่นคือได้รับอิทธิพลจากตัวเจ้าหน้าที่ ที่ให้การรักษาโรคด้วยพลังจักรวาลและผู้ที่มิบทบาทสำคัญคนอื่นที่พบเจอกันในองค์การ เช่น ผู้ที่เป็นคนสอน คนคิดค้นพลังจักรวาล คนกลุ่มนี้มีบุคลิกภาพที่มีลักษณะโดดเด่น มีบารมี มีความสามารถพิเศษ มีคุณสมบัติในการโน้มน้าวใจคนให้เชื่อถือนอกจากนี้ยังเป็นผู้มีคุณวุฒิ มีตำแหน่งทางสังคมที่เป็นที่ยกย่อง มีคนนับหน้าถือตา และในที่นี้เน้นความสัมพันธ์กับระหว่างเจ้าหน้าที่ที่ทำการรักษาโรค และผู้มารับการรักษา โดยพิจารณาว่าคนเหล่านี้มีเป้าหมายเดียวกัน มีความคิดไปในแนวทางสอดคล้องกัน และพิจารณาว่า คนมารับการรักษามีความพึงพอใจในระบบความสัมพันธ์นั้นมากน้อยเพียงใด การเลือกรักษาพยาบาลด้วยพลังจักรวาล เป็นการเลือกรักษาโรคด้วยความสมัครใจจึงขึ้นอยู่กับ ความพึงพอใจของผู้ที่มารับการรักษาจึงเป็นสำคัญ และเจ้าหน้าที่มีความรัก ศรัทธา และตั้งใจทำงานเพื่อเผยแพร่งานของมูลนิธิ จึงมีลักษณะที่เต็มใจให้บริการรักษา สามารถดูแลผู้ป่วยได้อย่างเอาใจใส่ ทำให้มีโอกาสร่วมสร้างความประทับใจให้เกิดขึ้นได้ ความประทับใจในระบบความสัมพันธ์ที่มีต่อกันนั้น พบได้จากการศึกษาของ อรทัย รวยอาจีน และกาญจนาแก้วเทพ (2523) ในกรณีนี้ หมอแผนโบราณมีคุณธรรมประจำตัวที่สร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน และหมอลำผีฟ้า ในการศึกษาของกฤติยา แสงเจริญ (2529) ได้รับการยกย่องและเคารพนับถือในหมู่ชาวบ้าน ส่วนหนึ่งเพราะมีความอาวุโส และมีความประพฤติที่ชาวบ้านพอใจ และทิพย์สุดา เณรทองพบว่า (2534) การเลือกใช้บริการรักษาพยาบาลแบบที่ไม่ใช่แผนปัจจุบัน เกิดจาก องค์ประกอบ 3 ส่วน คือ กระบวนการรักษา ผู้ให้การรักษาและ ผู้มารับการรักษา ผู้ให้การรักษามีลักษณะพิเศษ คือ ไม่หวังค่ารักษาพยาบาล มีเวลาให้ความสนใจ ดูแล และให้คำแนะนำแก่ผู้มารับการรักษาพยาบาล

ระเบียบวิธีวิจัยและการเก็บข้อมูล

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ในห้องสมุด เนื้อหาทฤษฎีระบบการแพทย์ ศาสนา การสื่อสารมวลชน การขัดเกลาทางสังคมและงานวิจัยต่าง ๆ รวบรวมได้จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องพลังจักรวาล รวบรวมมาจากหนังสือที่และแผ่นพับที่แจกในมูลนิธิเพื่อฝึกพลังจักรวาล

2. การวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา (Anthropological fieldwork)เข้าไปเก็บข้อมูลจากสถานที่จริง เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่กำลังทำวิจัย (Participant Observation) มีการสังเกตโดยทั่วไป (General observation)และการสังเกตอย่างมีระบบ (Systemetic observation) งานวิจัยทางมานุษยวิทยานี้มีลักษณะเด่นเพื่อแสดงภาพรวมทั้งหมดของชุมชนที่ศึกษาอย่างมากที่สุด จึงต้องมีการให้ข้อมูลทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมชุมชน ลักษณะทางประชากร และทางวัฒนธรรมชุมชน ผลที่ได้จากข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับพฤติกรรม และวิถีชีวิตคนในชุมชน โดยนำข้อมูลมาพรรณนาอย่างละเอียดเป็นการเขียนรายงานวิจัยที่เรียกว่า ชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography)

การเก็บข้อมูลจากการสังเกตในชั้นแรกจะเป็นการสังเกตโดยทั่วไปก่อนคือ สังเกตลักษณะที่ตั้งของมูลนิธิเพื่อฝึกพลังจักรวาลและบริเวณที่ทำการรักษาโรคในวัดเขมาภิตาราม มีขนาดพื้นที่เท่าไร ภายในตัวอาคารเป็นอย่างไร มีเจ้าหน้าที่ทำงานอยู่บริเวณใดบ้าง มีอุปกรณ์เครื่องใช้เป็นอย่างไร มีประชาชนมารับบริการมากน้อยเพียงใด ป่วยเป็นโรคอะไรบ้าง อาการหนักหรือไม่เป็นคนอายุประมาณเท่าไร เพศใด เจ้าหน้าที่ทำการรักษาอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไร และใช้เวลาการรักษาานเพียงใด วันหนึ่งรักษาได้ประมาณกี่คน บรรยาอากาศโดยทั่วไปเป็นอย่างไร ผู้รับการรักษา มีความพึงพอใจหรือไม่ ผู้ให้การรักษามีสภาพจิตใจอารมณ์เป็นอย่างไร อายุเท่าไร เพศอะไร มีภูมิลำเนา ประสพการณ์และมีสถานภาพทางสังคมเป็นอย่างไร นอกจากนี้ยังมีเทคนิควิจัยอื่น ๆ ที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ

2.1 การสัมภาษณ์แบบต่าง ๆ

2.1.1 สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่เริ่มจากคำถามกว้าง ๆ คือ (Opened question) และไม่มีการเตรียมตัวและเตรียมชุดของคำถามมาก่อนไม่มีการนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้า

2.1.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indept Interview) เป็นการเก็บข้อมูลเฉพาะเรื่องที่นักมานุษยวิทยาต้องการอย่างละเอียดลึกซึ้ง

2.1.3 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key informant Interview) และจัดเก็บรวบรวมเป็นประวัติชีวิตพร้อมทั้งไดอะแกรมเครือญาติ(Life History and Kinship Diagram) เป็นการเก็บข้อมูลวงจรชีวิตของประชากรที่ศึกษา (Life Passage/Life Circle) และเน้นประสบการณ์ของปัจเจกชนที่มีลักษณะเป็นชีวประวัติ (biographies) และอัตชีวประวัติ (Autobiographies) ในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตผู้ให้ข่าว ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางสังคมบุคลิกภาพประสบการณ์ชีวิตชีวิตประจำวัน ครอบครัวและเครือญาติ ทัศนคติต่าง ๆ และชีวิตในอนาคต

2.1.4 การสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ (Formal interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีหัวข้อเฉพาะและมีการนัดเวลารวมทั้งสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลด้วยแบ่งเป็น การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) ประกอบด้วยชุดของคำถามที่เตรียมมา (Interviewed Schedule) และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

3. การสำรวจลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมชุมชน (Ecological mapping) และการสำรวจประชากร (Field censuses)

3.1 ลักษณะทางกายภาพชุมชน คือ ข้อมูลเกี่ยวกับขนาดชุมชน และลักษณะภูมิประเทศต่าง ๆ

- 3.2 ลักษณะทางสังคมของชุมชน คือ การเก็บข้อมูลในสถานที่ที่มีคนมาชุมนุมพบปะกัน และกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน คือการรวบรวมสถิติของผู้มารับการรักษาว่าอายุเท่าไร เพศหญิงหรือชายกี่คน มีอาชีพอะไรบ้าง และป่วยเป็นโรคอะไร
- 3.3 สิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ขนาดของอาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ
4. การใช้อุปกรณ์ทางเทคนิคอื่น ๆ เช่นถ่ายภาพและใช้เครื่องบันทึกเสียง ใช้เมื่อทำการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลทางด้านลักษณะทางกายภาพ
5. การใช้สมุดจดข้อมูล (Field Note) จะใช้จดข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลและสังเกตโดยทั่วไปและบันทึกข้อมูลประจำวันที่ได้จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและบันทึกอารมณ์ ความรู้สึก ตลอดจนความคิดเห็นของผู้วิจัย
6. การเก็บประวัติชุมชน เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวในอดีตความเป็นมาตลอดจนพัฒนาการทางวัฒนธรรมในชุมชนที่เข้าไปทำวิจัย
7. การศึกษาเปรียบเทียบ (Comparative method) เป็นวิธีการที่นักมานุษยวิทยาใช้เป็นเทคนิคเพื่อเปรียบเทียบวัฒนธรรมให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างของกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง หรือมีการต่อเนื่องในชุมชนหนึ่ง

วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัย เริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ 2541-กุมภาพันธ์ 2542

กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2541 วิธีการเก็บข้อมูลในขั้นแรก เริ่มจากการสังเกตโดยทั่วไป เก็บข้อมูลเบื้องต้นเช่น ทำแผนที่ แผนผังบริเวณห้องที่ทำการรักษาสังเกตสภาพสถานที่โดยรอบและลักษณะของกลุ่มคนที่มารับการรักษา

เมษายน - พฤษภาคม 2541 เริ่มทำความรู้จักกับผู้ให้การรักษาโรคและแสดงบทบาทเป็นผู้รับการรักษาโรคและพาครอบครัว และคนรู้จักมารับการรักษาโรคด้วยพลังจักรวาล

พฤษภาคม - กรกฎาคม 2541 ผู้วิจัยสมัครเข้าเรียนวิชาพลังจักรวาล ในระดับต้น 1 - 2 และเริ่มทำการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กับคนอื่นที่มาเรียนวิชาพลังจักรวาลด้วยกัน

สิงหาคม - ตุลาคม 2541 ผู้วิจัยสมัครเข้าเรียนวิชาพลังจักรวาลระดับ 3 เริ่มทำความสนทนาค้นเคยกับผู้ให้การรักษาโรคและสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview)

พฤศจิกายน 2541 – มกราคม 2542 ผู้วิจัยสมัครเข้าเรียนวิชาพลังจักรวาลระดับ 4 เริ่มสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้การรักษาโรคและผู้มารับการรักษาโรค

กุมภาพันธ์ 2542 ถ่ายภาพและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมที่เหลือทั้งหมด

ผู้วิจัยสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับคนที่รักษาโรคด้วยพลังจักรวาล ซึ่งผู้วิจัยพบ Key Informant บ่อยครั้ง ที่สถานที่เก็บข้อมูล จำนวน 20 คน แบ่งเป็นที่มูลนิธิเพื่อฝึกพลังจักรวาล และที่ศูนย์ย่อยของมูลนิธิจำนวน 10 คน

- การตั้งคำถาม จะใช้ชุดของคำถามที่มีความสอดคล้องกับสมมติฐาน นั่นคือ คำถามว่า
- รู้จักพลังจักรวาลจากแหล่งใด
- ผู้ถูกสัมภาษณ์ให้คำตอบแตกต่างกันไป นั่นคือ บางท่านมีคนรู้จัก เพื่อนร่วมงาน หรือญาติ แนะนำ และบางส่วนรู้จักพลังจักรวาลจากสื่อมวลชน
- ผู้วิจัยใช้ชุดของคำถามว่า เพราะสาเหตุใด จึงมารับการรักษาโรคด้วยพลังจักรวาล คำตอบที่สอดคล้องกับสมมติฐาน คือ การเจ็บป่วยเป็นโรคต่าง ๆ และความต้องการพื้นฐาน
  - ผู้วิจัยใช้ของคำถามว่า "พึงพอใจและชื่นชอบบุคคลากรที่ให้การรักษา ตลอดจน เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิหรือไม่ อย่างไร" เพื่อต้องการคำตอบเกี่ยวกับสมมติฐาน ในเรื่องความศรัทธาในองค์การ
  - ผู้วิจัยใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเข้าเรียนวิชาพลังจักรวาลตลอดจนแสดงบทบาทเป็นผู้ให้การรักษาและผู้ถูกรักษาด้วยวิชาพลังจักรวาลและผู้วิจัยสังเกตโดยทั่วไปและสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ในมูลนิธิเพื่อฝึกพลังจักรวาล ตั้งแต่เวลา 8:00-18:00น. และผู้วิจัยเก็บข้อมูลที่ศูนย์ย่อย ตั้งแต่เวลา 8:00-12:00น. โดยเก็บข้อมูลสลับกันคนละวัน เช่น วันจันทร์ เก็บข้อมูลที่ศูนย์ย่อย ขณะที่วันอังคารเก็บข้อมูลที่มูลนิธิเพื่อฝึกพลังจักรวาล
  - ผู้วิจัยใช้คำถามว่า รู้สึกสบายใจขึ้นหรือไม่ หลังจากรักษาโรคด้วยพลังจักรวาลเพื่อทดสอบสมมติฐานที่ว่า พลังจักรวาลมีส่วนช่วยในด้านการยึดเหนี่ยวทางจิตใจ